
KEHITTÄMISSUUNNITELMA PATIKKAREITILLE TAMMELAN LIESJÄRVEN ALUEELLE

Perheille, joilla on alle kouluikäisiä lapsia

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Forssa, kevät 2015

Eija-Liisa Lehto

FORSSA

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tekijä	Eija-Liisa Lehto	Vuosi 2015
Työn nimi	Kehittämissuunnitelma patikkareitille Tammelan Liesjärven alueelle Perheille, joilla on alle kouluikäisiä lapsia	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön aiheena oli laatia kehityssuunnitelma ja karttoja Tammelan Liesjärvellä oleviin patikkareitteihin. Työn toimeksiantaja oli Tammelan kunta, Hämeen ammattikorkeakoulun kunnille suuntaaman Inno-vaattorihankkeen innoittamana. Suunnitelman kohderyhmänä olivat lapsiperheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Nykyiset reitit ovat liian pitkiä, jotta pienet lapset jaksaisivat niitä kulkea.

Reitit valittiin maastokäyntien perusteella. Kartat piirrettiin ArcGIS-ohjelmistolla GPS-laitteella tallennetuista aineistoista. Apuna käytettiin lisäksi matkapuhelimeen asennettua ilmaisohjelmaa. Asiantuntijat Metsähallituksesta, Hämeen liitosta ja luontopalveluyrittäjät auttoivat hahmottamaan oleelliset patikointireitit liittyvät haasteet.

Luonnon virkistyskäyttö on nouseva trendi. Mikäli luonnossa liikkuminen aloitetaan jo varhaislapsuudessa, tulee siitä luonteva osa elämää. Jos olisi enemmän pituudeltaan sopivia reittejä, tulisiko lapsiperheiden lähdettyä luontoon useammin?

Tämän työn tavoitteena oli saada lisää lyhyitä rengasreittejä Liesjärven alueelle. Työn tuloksena syntyi kahteen kohteeseen tehty reittiehdotukset. Sil-
talahteen tehtiin kolme eri reittiehdotusta ja Soukonkorpeen yksi ehdotus. Ne esitellään liitteessä nykyisin reittilinjauksin, minkä lisäksi uusia reitin osia ja kehitysehdotuksia on lisätty reiteille. Reitit on valittu siten, että ne palvelisivat nykyistä paremmin lapsiperheitä.

Työssä teoriaosuutena on ympäristökasvatus ja luontokokemus kolmella eri tasolla. Aluksi avataan ympäristökasvatuksen käsitettä. Sitten käsitellään luonnon vaikutuksia ihmisen terveyteen, luontokokemusta ja miten luonnossa liikkuminen voi edistää lapsen kehitystä.

Avainsanat lasten patikointi, luonnossa liikkuminen, ympäristökasvatus, suunnitelma

Sivut 37 s. + liitteet 47 s.

Forssa
Degree Programme in Sustainable Development

Author	Eija-Liisa Lehto	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	Development plan to a hiking trail in the Liesjärvi region in Tammela To families with children under school age	

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's Thesis is to draw up a development plan and maps for hiking trails in the Liesjärvi region in Tammela. This thesis was commissioned by Tammela municipality, inspired by an Innovating project focused to municipalities by HAMK University of Applied Sciences. The target group of the plan was families with children under school age. The trails at the present time are too long for young children to trek.

The routes were singled out by walking in the terrains. The maps were drawn up with the ArcGIS program from data collected with GPS. Specialists from the Finnish Forest and Park Service, Regional Council of Häme and outdoors service entrepreneurs helped to piece together the essential issues of hiking trails.

The recreational use of nature is an increasing trend. If exercise in the wild is started off in early childhood, it will be a natural way of life. If there were more trails in suitable length, would families with children attend the trek repeatedly?

The objective to this thesis was to work out short circular tracks in the Liesjärvi district. The outcome of the thesis was suggestions for trails in two resorts. In Siltalahti there were three suggestions for new hiking trails and in Soukonkorpi there was one suggestion for a new hiking trail. The suggestions are presented in the appendix. Routes of today and new parts of routes and development suggestions are attached to paths. The routes are chosen to serve families with children better than the current routes.

The theory part of this thesis is comprised of by environmental education and experience of the nature at three levels. First the concept of environmental education is opened up. Then the focus is what kind of impact nature has on human health, the experience of nature and how nature can promote a child's development.

Keywords children trek, outdoors hiking, environmental education, a plan

Pages 37 p. + appendices 47 p.

_____

_____

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	YMPÄRISTÖKASVATUS.....	2
2.1	Ympäristökasvatuksen käsite	2
2.2	Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen malli	2
3	LUONNOSSA LIIKKUMISEN MERKITYS IHMISILLE	5
3.1	Luonnossa liikkumisen terveysvaikutuksia.....	5
3.2	Luontokokemus ja sen vaikutukset	7
3.2.1	Luontokokemus	7
3.2.2	Luontokokemuksen vaikutukset	7
3.3	Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen	7
4	TUTKIMUKSEN TEKEMINEN	9
4.1	Toimeksiantaja	10
4.2	Työn tavoite.....	11
4.3	Aiheen ja alueen rajaus	11
4.4	Tutkimusmenetelmä	12
4.4.1	Tutkimuskysymykset.....	13
4.4.2	Luotettavuusarviointi.....	13
5	LIESJÄRVEN ALUE.....	14
5.1	Liesjärven kansallispuisto	14
5.2	Hämeen virkistysalueyhdistys r.y.	15
5.3	Jokamiehenoikeudet	16
6	REITTISUUNNITELMIEN TEKEMINEN	17
6.1	Taustatyö ja kohdealueet.....	17
6.1.1	Siltalahti.....	17
6.1.2	Hyypiökallio	19
6.1.3	Kyynäränharju	19
6.1.4	Savilahti	19
6.1.5	Soukonkorpi	20
6.1.6	Korteniemen alue.....	23
6.2	Suunnitelmat	26
6.2.1	Siltalahti.....	27
6.2.2	Soukonkorpi	30
6.2.3	Kehitysehdotuksia	31
7	POHDINTA.....	33
	LÄHTEET	35

Liite 1   Patikkareitistön kehityssuunnitelma lapsiperheille Tammelan Liesjärven
alueelle

1 JOHDANTO

Liikkuminen ja erityisesti luonnossa liikkuminen edistää kaikenikäisten ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Aiemmin lähes kaikki suomalaiset lapset liikkuvat ja leikkivät metsissä ja muissa luonnon ympäristöissä. Aiemmin ei myöskään ollut rakennettuja ympäristöjä kuten leikkipuistoja, eikä kodeissa ollut televisioita puhumattakaan että lapsilla olisi ollut käytössään tietokoneita tai älypuhelimia. Kaupungistumisen myötä yhä harvempi lapsi enää liikkuu luonnossa. Luonnossa liikkuminen tulisi aloittaa jo varhaislapsuudessa, jotta siitä kehittyisi koko elämän kestävä mieluisa tapa.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä on teoriaosuutena ympäristökasvatus. Ympäristökasvatusmallina esitellään Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen malli luvussa 2. Mallissa ympäristövastuullisia tietoja ja taitoja käsitellään tunteiden ja arvojen tapaan kokonaisuutena, koska ne kehittyvät parhaiten ollessaan keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Seuraavassa luvussa käsitellään luonnossa liikkumisen merkitystä ihmiselle. Ihminen saa luonnossa liikkumisesta sekä fyysistä että henkistä hyvinvointia. Lapsen kokonaisvaltaista kehitystä voidaan tukea mahdollistamalla hänelle tilaisuuksia saada miellyttäviä ja turvallisia luontokokemuksia. Luvussa 4 esitellään tutkimuksen toimeksiantaja, aiheen rajaus ja käytetty tutkimusmenetelmä. Tutkimuskysymykset olivat: onko mahdollista lisätä paikallisten lapsiperheiden kiinnostusta Hämeen Ilvesreitin moniin virkistyskäyttömahdollisuuksiin ja voiko suojellulle kansallispuiston alueelle saada luontevasti maastoon sopivia, lyhyitä reittejä?

Luvussa 5 esitellään Liesjärven alue ja sen erityispiirteet. Luvussa 6 esitellään suunnitelman tekovaiheet ja suunnitelmat. Kehitettävät kohteet valittiin tutustumiskäytien perusteella, ei pelkästään kartoissa oleviin tietoihin perustuen.

Toiminnallisen työn osuudessa perehdyttiin kohdealueeseen ja tehtiin siellä havainnointia. Havaintojen perusteella laadittiin kehittämissuunnitelma Liesjärven alueen patikkareiteille. Työssä huomioitiin pienten lasten kannalta tärkeimmät seikat. Suunnitelma on liitteenä.

2 YMPÄRISTÖKASVATUS

Käsite ympäristökasvatuksesta syntyi 1960-luvun lopulla, jolloin järjestettiin useita kansainvälisiä ympäristökonferensseja (Wolf 2004, 18). Käsite sai alkunsa kun Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus- tiede- ja kulttuuri-järjestön UNESCO:n ja Yhdistyneiden Kansakuntien ympäristöohjelman UNEPin yhdessä asettamat ympäristökasvatuksen päätavoitteet ratifioitiin Georgian Tbilisissä pidetyssä ympäristökonferenssissa vuonna 1977. Tuolloin annettiin niin sanottu Tbilisin julkilausuma. (UNESCO 1977.) Julkilausuma muodostui perustaksi ympäristökasvatuksen käsitteelle, johon myöhemmin luodut ympäristökasvatuksen mallit perustuvat (Wolf 2004, 19).

2.1 Ympäristökasvatuksen käsite

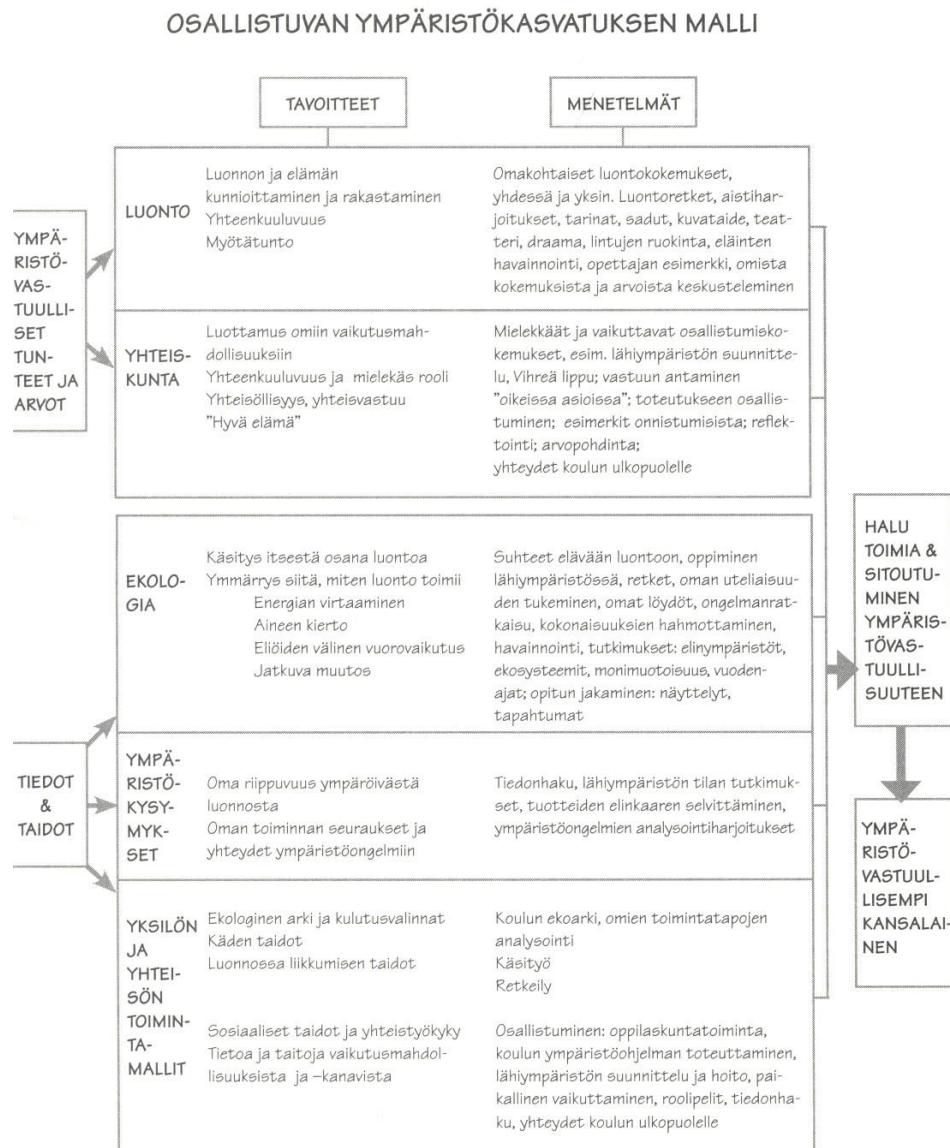
Wolffin (2004) mukaan Tbilisin julkilausumassa annettiin ympäristökasvatukselle kolme tavoitetta. Ensimmäisen tavoitteen mukaan ympäristökasvatuksen tulisi kasvattaa selkeästi tietoisuuteen ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan niin kaupunki- kuin maaseutu-ympäristössä. Toinen tavoite on mahdollistaa jokaiselle ihmiselle sellaisten tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja sitoutumisen muodostuminen, joita ympäristön suojelu ja parantaminen vaatii. Kolmas tavoite on se, että ympäristökasvatuksen tulisi synnyttää uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja yksilöille, ryhmille ja yhteiskunnalle.

Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kaikenikäisten ihmisten koko elämän kestävästä oppimisprosessia. Tällöin ihmiset tulevat tietoisiksi ympäristöstään ja siitä roolista, mikä heillä on ympäristönhoitajina ja säilyttäjinä. Siksi varhaislapsuudessa, jo ennen kouluikää perheen kanssa koetut yhteiset patikointiretket tai vierailut luontokohteissa ovat merkityksellisiä ja tärkeitä kokemuksia.

Tbilisin julistuksessa ihmisen rooli on nostettu vahvasti esiin, elämän laatu ja ympäristön tila ovat siinä rinnasteisia asioita. Ihmiset saavat ympäristökasvatuksen kautta tietoja ja taitoja. Näin ympäristökasvatus toimii osana yhteiskunnallista kehitystä demokratian keinoin johdettuna. (Wolff 2004, 19.)

2.2 Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen malli

Ympäristökasvatuksen malleja on useita. Sanna Koskisen (2004) osallistuvan ympäristökasvatuksen mallin mukaan ihmiset sitoutuvat paremmin arvoihin, jotka koskettavat heidän tunteitaan. Kuviossa 1 sivulla 3 on kuvattu Koskisen ympäristökasvatusmalli. Koskisen mallissa oppiminen tapahtuu yhdessä toimien sekä omakohtaisten kokemusten ja niiden reflektoinnin kautta. Perheen yhteisellä patikointiretkellä opettajan rooli voi olla huoltajalla ja oppilaana on silloin lapsi. Koko perhe oppii samalla toimimaan ympäristön puolesta.

Kuvio 1. Osallistuvan ympäristökasvatuksen malli (Koskinen 2004, 66.)

Koskisen mallissa ympäristövastuullisia tietoja ja taitoja käsitellään kokonaisuutena, kuten tunteita ja arvoja. Perusteluna on se, että ne kehittyvät vain keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Koskisen mallin mukaan tiedot ja taidot on jaettavissa kolmeen teemaan: ekologiaan, ympäristökysymyksiin sekä yksilön ja yhteisön toimintamalleihin.

Ekologian toimintamallissa tärkeintä on ymmärrys siitä, miten luonto toimii. Ympäristökysymyksissä oleellisinta on ymmärtää se, miten oma elämäntapa sekä toimintatavat liittyvät ympäristöongelmiin. Yksilön kyky ja taidot toimia vastuullisena jäsenenä yhteisössä sekä yksilönä toimivat mallissa tarkoitettuina toimintamalleina. Osallistuvassa ympäristökasvatuksen mallissa erityisesti yhteisölliset ja yhteiskunnalliset toimintamallit saavat

suuremman painoarvon kuin yksilölliset toimintamallit. (Koskinen 2004, 65–67.)

3 LUONNOSSA LIIKKUMISEN MERKITYS IHMISILLE

Lukuisat tutkimukset ovat todistaneet tieteellisesti, että luonto elvyttää ihmisen kehoa ja mieltä. Luonto rauhoittaa, rentouttaa ja virkistää. Luonnon terapeuttinen vaikutus on tunnettu jo vuosisatojen ajan. Luontokokemuksen aikaan saamia myönteisiä vaikutuksia ihmiselle kutsutaan elpymiseksi. (Kaukonen 2012, 25–26.)

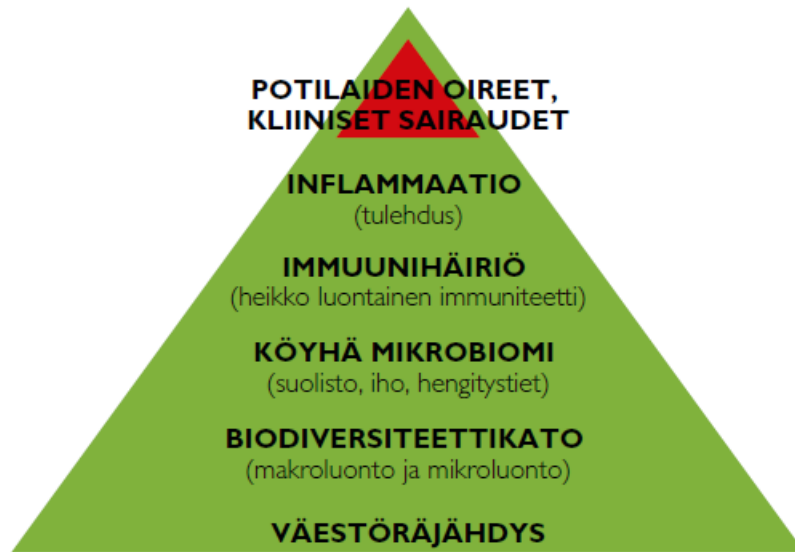
Ulkona liikkuvat lapset ovat fyysisesti aktiivisia. Hiljattain tehdyn tutkimuksen mukaan myös luonnossa, rakentamattomassa ympäristöissä leikkivät lapset ovat ikätovereitaan monin tavoin paremmin kehittyneempiä erityisesti fyysisiltä ominaisuuksiltaan. Alle kouluikäisille lapsille tehdyssä tutkimuksessa havaittiin vaihtelevamaastoisessa luontoympäristössä leikkineiden lasten olevan motorisilta taidoiltaan kehittyneempiä verrattuna saman ikäisiin lapsiin, jotka olivat leikkineet leikkikentillä ja -puistoissa. Eri-tyisesti tasapaino ja oman kehon hallinta olivat luontoympäristössä leikkineillä lapsilla kehittyneet ikätovereita paremmin. (Louv 2005, 48–49.)

3.1 Luonnossa liikkumisen terveysvaikutuksia

Helsingin yliopiston ekologi, akatemiaprofessori Ilkka Hanski ja allergiatutkija, emeritusprofessori Tari Haahtela ovat tutkineet erilaisten asuinympäristöjen biodiversiteetin vaikutusta asukkaiden allergioihin ja autoimmuunisairauksiin. Tutkimuksessaan he löysivät yhteyden, jossa tutkimukseen osallistuneiden terveiden henkilöiden elinympäristön biodiversiteettiaste oli suurempi kuin atooppisten henkilöiden. Tutkimus herätti perustavaa laatua olevan kysymyksen elinympäristön köyhtymisen vaikutuksista sekä allergioihin että yleisesti ottaen terveyteen. (Hanski 2012.)

Biodiversiteettihypoteesin (kuva 1 sivulla 6) mukaan väestön lisääntyminen räjähdysmäisesti on saanut aikaan luonnon monimuotoisuuden eli biodiversiteetin vähentymisen. Tämä johtuu siitä, että ihminen on valjastanut alati suuremman alan luonnosta omaan käyttöönsä köyhdyttään luontoa. Kun luonnon biodiversiteetti heikkenee, koko eliölle tärkeä mikrobikanta köyhtyy ja saa aikaan immuunihäiriöitä eli yksilöiden luontainen immunitetti heikkenee. Tästä seuraa elimistölle tulehdustiloja, jotka aiheuttavat yhdessä perinnöllisten tekijöiden kanssa sairastumista tiettytyypisiin sairauksiin. Kun kontakti monimuotoiseen luontoon ja sen mikrobistoon säilytetään, oman kehomme mikrobisto muokkaantuu niin suolistossa, iholla kuin hengitysteissä. (Haahtela 2014, 21.)

BIODIVERSITEETTIHYPOTEESI

Kuva 1. Biodiversiteettihypoteesi (Haahtela 2014, 21.)

Hanski ja Haahtela tutkivat Pohjois-Karjalan terveiden nuorten kodin ympäristöä ja havaitsivat heidän elinympäristössään erityispiirteitä.

Pohjois-Karjalan terveiden nuorten kodin ympäristössä oli paljon metsää, maatalousmaata ja kasveja, kun allergisten nuorten kodin lähellä oli paljon rakennettua ympäristöä ja vesisistöjä. Erityinen bakteeriryhmä eli gammaproteobakteeristo oli merkittävästi monimuotoisempi terveiden kuin allergisten nuorten iholla. Suuri enemmistö bakteereista on ”hyviksiä”, jotka elävät kanssamme auttavaisessa vuorovaikutuksessa. Bakteerimailman hyvikset pitävät myös harvat ”pahikset” kurissa, niin kuin hyvät pitävät pahat kurissa myös hyvin järjestäytyneessä ihmisyyhteisössä! (Haahtela 2014, 21.)

On paljon tutkimustietoa siitä, että vastasyntyneen immuunijärjestelmän kehityksen ensimmäiset pari vuotta ovat ratkaisevin vaihe immunologisen järjestelmän kehittämisessä, erityisen tärkeitä ovat 10 – 15 ensimmäistä elinvuotta. Viimeisten 50 vuoden aikana tapahtunut kaupungistuminen on vaikuttanut professori Hanskin mukaan huomattavasti immunologisen järjestelmämme kehitykseen. (Pyykkö 2015.)

Hanski ja Haahtela ovat käynnistäneet tutkimuksen, jossa verrataan luontopäiväkotien ja tavallisten päiväkotien lasten allergiaherkkyyttä. Havaintotutkimusten ja hiirikokeiden perusteella on syntynyt oletus, että vahva luontosuhde vahvistaa luontaista immuuteettia ja voi ehkäistä vaikkapa allergiaa ja astmaa. (Honka 2015.)

3.2 Luontokokemus ja sen vaikutukset

Kirsi Salonen (2010) jakaa luonnon kokemisen neljään eri tekijään, jotka ovat turvallisuus, hyväksyntä, kokemuksellisuus ja jatkuvuus. Nämä kokemukset ovat siirrettävissä kaikkiin elämän osa-alueisiin.

3.2.1 Luontokokemus

Kirsi Salosen (2010) mukaan pysyvät luontokohteet, kuten kalliot ja vanhat puut edustavat luontokokemuksessa pysyvyyttä ja voivat edustaa esimerkiksi turvallista piilopaikkaa. Kokemus oman näkyvyyden tai vetäytymisen mahdollisuudesta tuottaa turvallisuutta. Eksyminen tai eksymisen pelko vähentää turvallisuuden kokemusta, siksi on tärkeää rajata eksymisen mahdollisuus. Turvallisuus on edellytys muiden tärkeiden luontokokemusten eli hyväksynnän, kokemuksellisuuden ja jatkuvuuden kokemiselle.

Luonnossa liikkumalla ihminen voi kokea hyväksynnän tunteen, koska luonnossa liikkeessaan jokainen on riittävä juuri sellaisena kuin itse on. Yleisesti miellyttävinä koetut jonkin toiminnan suorittamiset saattavat aiheuttaa muun muassa pettymyksen, epäonnistumisen, hylkäämisen tai häpeän tunteita johtuen yksilön tai yhteisön asettamista odotuksista suhteessa omiin odotuksiin. Luontokokemus sen sijaan saavutetaan olemalla oma itsensä, josta seuraa hyväksyntää ja riittävyyden kokemus.

Luonnossa tapahtuvat asiat, jotka voi kokea näkö-, kuulo-, tunto- tai hajuaistin avulla tuovat kokemuksia. Liiallisen rationaalisuuden paine poistuu, kun huomio kiinnittyy kokemukseen itseensä ja tapahtuu tässä ja nyt. Puron solina kuulostaa rauhoittavalta ja polun tunteminen jalkojensa alla kantavana alustana ovat myönteisiä kokemuksia, jolloin voi unohtaa suorittamisen ja vain olla. (Salonen 2010, 52–62.)

3.2.2 Luontokokemuksen vaikutukset

Kun ihmiset kuvaavat kokemuksiaan luonnosta, he usein kuvaavat olevansa yhtä luonnon kanssa. Jatkuvuuden ja yhteyden tunne sisältää sulautumisen kokemuksen. Silloin minuus voi joustaa kasvaen osaksi ympäristöä, jolloin ”minä” tavallaan laajenee ympäristöön. (Salonen 2010 52–62.)

Pelkästään metsässä oleilu vaikuttaa ihmiseen. Sydämen syke, hengitystiheys ja verenpaine laskevat. Luonnossa oleskellessa myönteiset tunteet lisääntyvät ja kielteiset vähenevät. Luonnossa voi rauhoittua ja virkistäytyä. (Arvonen 2014, 7.)

3.3 Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen

Ruth Wilson (2012) painottaa lasten mahdollisuutta liikkua ja leikkiä luonnossa ja luonnollisessa ympäristössä. Se tukee lapsen kehittymisen kaikkia

tärkeitä osa-alueita: ympäröivään maailmaan sopeutumista, vahvistaa lapsen fyysistä, esteettistä, kognitiivista kehitystä ja samalla sosiaaliset taidot sekä lapsen tunne-elämä kehittyvät. Uusien taitojen oppiminen tapahtuu lapsilla usein vapautuneemmin ulkoiloissa kuin sisätiloissa.

Luontokokemus kehittää luontaisesti lapsen kognitiivisia tietoja ja taitoja eli lapsen tietämys ja osaaminen lisääntyvät luonnon ilmiöiden havainnoimisen avulla. Vedessä leikkiminen ja veden ominaisuuksiin tutustuminen, kuten miten vesi kantaa tai mikä voima vedellä on luonnossa ja veden eri olomuodot, neste, jää, höyry tai puun pinnan vahvuus verrattuna hämähäkin verkon joustavuuteen ovat fysikaalisia ominaisuuksia, joita on helppo esittää luonnonilmiöiden avulla. Mitä enemmän aistielämyksiä lapsella on, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on oppimiseen. Luonnossa voi harjoitella kaikkien aistien toimintaa.

Luonnossa leikkien lapsi voi jakaa kokemuksiaan, neuvotella ja ratkaista pieniä ongelmia. Tämä kehittää lapsen sosiaalista kehitystä. Toisiin ihmisiin tukeutuminen ja heiltä avun pyytäminen on tärkeä taito. Lapsi kokee toisiin tukeutumisen helpommaksi sen tyyppisissä tilanteissa, kuten puuhun kiipeämisessä tai vesiletkun liittämässä vesihanaan. Lapsi voi kertoa luonnossa tekemistään havainnoista muille ja oppii siten kommunikoidaan muiden kanssa.

Estetiikan taju niin luonnon kauneuteen kuin taiteeseen kehittyy kun lapsi voi kokea luonnon kauneuden. Syksyn ruska lehtipuissa, maan tuoksu sateen jälkeinen, lintujen laulu ja kissanpennun turkin pehmeys ovat elämyksiä, joiden kautta lapsi voi kokea valtavasti luonnon kauneutta. Lapsen kokemuksia voi syventää havainnoimalla ympäristössä olevia ilmiöitä, kuten taivaan eri värisävyjä eri säällä tai vuodenaikoina.

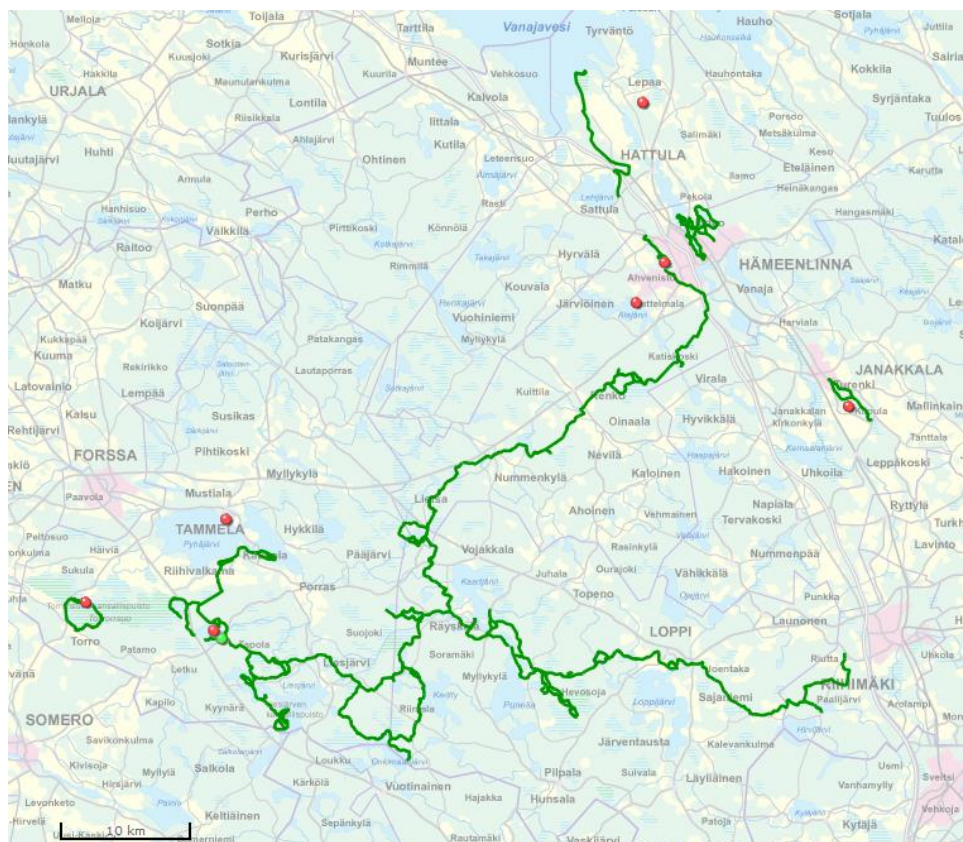
Lapsen tunne-elämän kehitys on sisäinen prosessi. Lapsen tunteita ei tule koskaan kieltää tai yrittää estää. Lapsen ilo, jännitys, pelko, viha kuten kaikki muutkin tunnetilat tulee hyväksyä, vain siten lapsen persoonallisuus pääsee kehittymään.

Edellytyksenä lapsen henkiseen kehitykseen on se, että lasta ja hänen kykyään kokea asioita kuunnellaan ja kunnioitetaan ja tuetaan lapsen kykyä tiedostaa hänen ympärillään oleva maailma. Henkistä kehitystä ei sinällään voi opettaa, mutta lapsen henkisen kehityksen edistymistä voi tukea monin eri tavoin. Yksi tapa tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä on tarjota hänelle usein toistuvia myönteisiä luontokokemuksia. (Wilson 2012, 54–70.)

4 TUTKIMUKSEN TEKEMINEN

Tämän opinnäytetyön aihe sai alkunsa Hämeen ammattikorkeakoulun INNOVAATTORI-projektin yhteydenotosta Tammelan kuntaan. Projekti kehitti innovaatiotoimintaa Forssan seudulla ajalla 1.5.2013–31.12.2014. Projektia rahoittivat Euroopan Aluekehitysrahasto, Hämeen Liitto ja Hämeen ammattikorkeakoulu. (Hämeen ammattikorkeakoulu INNOVAATTORIPROJEKTI 2014.) Tammelan kunnassa syntyi idea miettiä, miten lapsiperheitä voisi aktivoida käyttämään nykyistä enemmän Tammelan alueella olevia patikkareittejä.

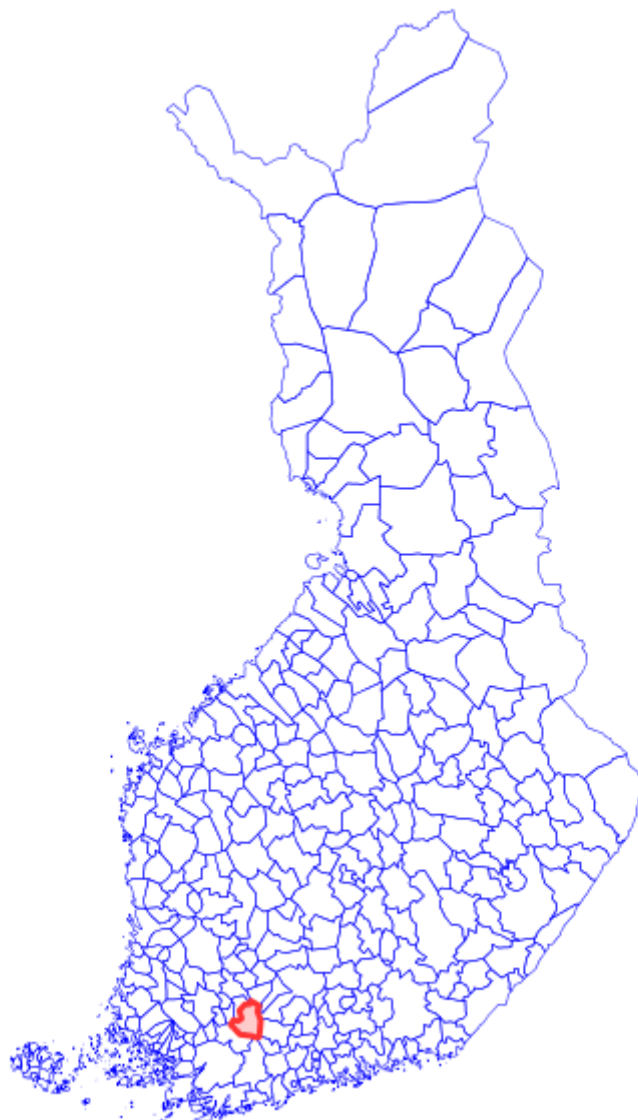
Tammelan Järviylängöillä on kymmeniä kilometrejä patikointipolkuja hie-noissa maastoissa. Kuvassa 2 on esitetty Hämeen Ilvesreitti. Yksittäiset reitit ovat pituudeltaan pääsääntöisesti 5–10 kilometriä pitkiä. Alle kouluikäisen lapsen ihanteellinen reitti voisi olla esimerkiksi 2–3 kilometriä. Nykyiset reitit ovat aivan liian pitkiä alle kouluikäisille lapsille. Toinen perusongelma lienee, että vaikka tietoa ja karttoja reiteistä on internetistä saatavilla paljon, ne eivät tavoittane kuin pienen, kokeneiden patikoitsijoiden joukon, joka osaa jo entuudestaan hyödyntää koko Suomen alueella olevia patikointireittejä. Niinpä tammelalaisten perheiden paikallisten reittien käyttöaste on jäänyt vähäiseksi. Suunnitelma sopivanpituuisista, kiinnostavista reiteistä ja helposti saatavilla olevien karttojen avulla on tarkoitus saada tammelaiset perheet kiinnostumaan oman alueen patikointireiteistä.

Kuva 2. Hämeen Ilvesreitti, kartta Infogisin taustakartta

4.1 Toimeksiantaja

Tammela on yli 6 500 asukkaan kunta lounaisessa Hämeessä (kuva 3). Tammelan kunta on perustettu vuonna 1868. Kunnan kokonaispinta-ala on 715,60 km², josta maapinta-alaa 641,70 km² sekä vesipinta-alaa 73,90 km². Luonnolla on keskeinen merkitys Tammelan tulevaisuuden olemassaoloa ja strategioita suunniteltaessa sekä kuntalaisten palveluiden kehittämisessä. Tammelan historiassa on vahva useita sukupolvia kestänyt suhde luontoon. Yrittäminen sekä työnteko ovat perustuneet luonnon resurssien muokkaamiseen ja jalostamiseen. (Tammela n.d.)

Kuva 3. Tammelan sijainti, kartta MLL Paikkatietoikkunan kuntajaolla

4.2 Työn tavoite

Tammelan kauniissa maastoissa on kymmeniä kilometriä Hämeen Ilvesreittiin kuuluvia patikointireittejä. Hämeen Järviylängöillä olevat maastot ovat pääosin tasaisia ja helppokulkuisia. Joitakin pieniä harjumuodostelmia alueella on, mutta korkeuden vaihtelut ovat suhteellisen pieniä. Tammelan kunnassa oli havaittu, että lapsiperheet eivät käytä aktiivisesti kunnan alueella olevia patikkareittejä. Todennäköisenä syynä pidettiin sitä, että reitit ovat liian pitkiä. Hämeen Ilvesreitit ovat useimmiten 5–10 kilometrin pituisia.

Työn tavoite oli tehdä Hämeen Ilvesreitille perheille sopivia pikkulenkkejä. Nykyiset reitit ovat liian pitkiä pienille lapsille. Nykyisten reittien oheen pitäisi saada lyhyitä rengasreittejä. Nämä voisivat olla noin 2–3 kilometriä pitkiä. Toimeksiantajan kanssa sovittiin, että työssä kartoitetaan mahdollisuudet tehdä nykyiselle reitille sivupolkuja, jotta muodostuisi lapsiperheille sopivia 2–3 kilometrin mittaisia reittejä. Reiteillä olevat laavut ja muut rakennelmat merkitään karttoihin. Lisäksi karttoihin merkitään ehdotuksia paikoista, joihin voisi rakentaa uusia laavuja. Uimapaikat, pysäköintialueet ja muut palvelut merkitään karttoihin. Kartoitetaan mitä muuta reiteille pitäisi rakentaa sekä laaditaan alueelle opaskartta.

Tavoitteeksi asetettiin sopivien karttojen laatiminen ja kuvauksen tekeminen reiteillä olevista palveluista, jotta lapsiperheet voisivat löytää helppoja ulkoiluvaihtoehtoja luonnossa. Karttoihin tulisi olla ehdotettujen parannusten ohella kuvattuna nykyiset pysäköintialueet, pikkulenkkit, reittien pituudet, makkaranpaistolaavut, yöpymislaavut, uimapaikat, käymälät ym. Laaditaan kehityssuunnitelma, jonka avulla Tammelan kunta voi hyödyntää Liesjärven alueen hoito- ja toimintasuunnitelmissa yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa kuten Metsähallitus, Hämeen Liitto, Hämeen matkailu jne.

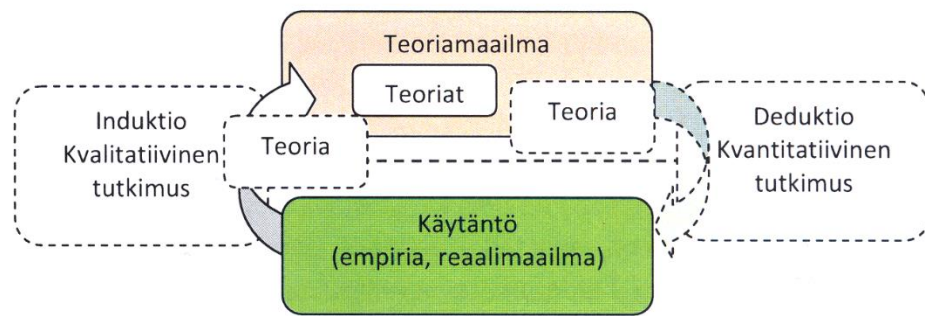
4.3 Aiheen ja alueen rajaus

Aiheenrajausta käsitteleviä suunnittelupalavereita pidettiin kolme kertaa. Palavereihin osallistui toimeksiantajan kutsumana Hämeen ammattikorkeakoulun lehtori, yhteistyökumppaneita Metsähallituksesta, Hämeen liitosta ja Tammelan kunnan alueella reittejä huoltava yrittäjä sekä luontopalveluyrittäjä. Jokaiseen palaveriin kutsuttiin henkilöitä eri organisaatioista, jotta saatiin monipuolisesti esiin ammattilaisten näkökantoja Tammelan alueen patikointireittien kehittämistarpeista ja niitä koskevista vaatimuksista.

Liesjärven ympäristö rajautui sopivimmaksi kohdealueeksi (kuva 4 sivulla 12). Sen alueella on monia reittejä, jotka voisivat soveltua kehitettäväksi alueiksi. Metsähallituksen edustaja tiedotti Soukonkorpeen avattavasta uudesta reitin osuudesta. Soukonkorpeen on päätetty rakentaa uudella rakennustekniikalla pitkospuut-osuus. Pitkospuiden on arvioitu valmistuvan vuodenvaihteessa 2014–2015. Soukonkorven alue oli aiemmin suljettu muilta

Kuvio 2. Käytännöstä teoriaan (induktio) ja teoriasta käytäntöön (deduktio) (Kananen 2014)

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen tutkimus ja työssä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, havainnointia. Alueen kaikkiin patikointikohteisiin tehtiin tutustumiskäyntejä. Reiteillä tehtiin havainnointia ja nähtävyydet kuvattiin. Reitin osien korkeuseroja ja muita yleisiä liikkumista rajoittavia tekijöitä tarkasteltiin, sillä ne voivat vaikeuttaa pienten lasten liikkumista. Pelkästään karttoja tutkimalla ei voi saada kokonaiskuvaa kohteista ja reitin osien soveltuvuutta pienten lasten käyttöön.

4.4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän työn tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Onko mahdollista lisätä paikallisten lapsiperheiden kiinnostusta Hämeen Ilvesreitin moniin virkistyskäyttömahdollisuuksiin?
Voiko suojellulle kansallispuiston alueelle saada luontevasti maastoon sopivia, lyhyitä reittejä?

4.4.2 Luotettavuusarviointi

Tutkimuksen luotettavuusarvioinnilla tarkoitetaan työn laatua. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan reliabiliteetti- ja validiteetti-käsitteiden avulla. (Kananen 2014, 160.) Mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on tarkoitus tutkia, määritellään validius-termillä. Reliaabelius-termi tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa reaalisia, eikä sattumanvaraisia vastauksia. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden edellytys on tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. (Hirsjärvi ym. 2010, 231–232.) Tarkastelu tutkimuksen reliabiliteetistä ja validiteetistä tulee tehdä oman työn kannalta, tarkastellen kyseisen työn luotettavuutta ja siinä käytettyjä menetelmiä (Kananen 2014, 160).

Kohdealueen karttoihin tutustuttiin siten, että Maanmittauslaitoksen vapaista aineistoista ladattiin erilaisia karttoja Liesjärven alueelta. Kohteen korkeuseroja tarkasteltiin kartta-aineistoista ja reitin osien pituudet mitattiin

ArcGIS-ohjelman avulla. Lisäksi apuna käytettiin matkapuhelimen ilmais-sovellusta. Sen tallenteesta löytyivät maastossa olevat nopeasti ja tiedot pystyi tarkastamaan GPS-laitteella otetusta aineistosta tarkemmin. Tosin korkeuseroja ei merkitty karttaan, ne kirjattiin vain suuntaa-antavasti suunnitelman kirjalliseen raporttiin. Aluevalinnoissa painottuivat reitillä vallitsevaa reaaliset olosuhteet, ei kartalla näkyvät kohteet.

Reiteillä kirjattiin ylös erikoisia puita ja siirtolohkareita, muurahaispesiä ynnä muita kiinnostavia kohteita. Alueella olevat kiinnostavat kohteet tallennettiin myös GPS-laitteella. Vain osa tallennetuista kohteista päätyi kartalle, koska karttaan olisi tullut liian paljon merkintöjä ja siten vaikeaselkoinen ja sekavan oloinen. Yleistämällä karttakohteita saatiin harmoninen yleisvaikutelma karttoihin.

Karttojen tekeminen valitulla menetelmällä ei tuottanut kovin tarkkoja kartta-aineistoja. Virkistyskäyttöön tarkoitetuissa reittikartoissa ei toki tarvitsekaan olla kovin tarkkaa tietoa vaan pelkistetyt kartat ovat tähän käyttötarkoitukseen riittäviä. Karttoista on mahdollista saada kokonaiskuva alueesta. Pitkospuiden osuus merkittiin karttoihin erilaisin viivoin kuin kivennäismaalla olevan polun osuus. Karttoissa ilmoitettiin satojen metrien tarkkuudella pitkospuiden alku- ja päättymiskohdat.

5 LIESJÄRVEN ALUE

Liesjärvi sijaitsee Tammelan eteläosassa. Alueella on useita pieniä soita ja lampia sekä Liesjärven lisäksi toinenkin järvi, Tapolanjärvi. Karun, moreenipitoisen maaston takia Hämeen järviylängöksiin kutsuttu Liesjärven alue on jäänyt syrjäseuduksi keskelle viljavia alueita. Karuhkon maaperänsä takia alueella säilyivät ympäröivää aluetta pidempään vanhat elinkeinot sekä tavat, kuten savupirttiasutus, kasken, tervan ja puuhiilen poltto. Syrjäisyydestään huolimatta alue on kuitenkin pitkään ollut suosittu, sen todistavat jäänteet kivilautisista asuinpaikoista kansallispuiston hiekkarannoilla. (Metsähallitus n.d.a.)

5.1 Liesjärven kansallispuisto

Tammelassa on kaksi kansallispuistoa, toinen niistä on Torron kansallispuisto. Vuonna 1956 perustettu Liesjärven kansallispuisto on yksi Suomen 39 kansallispuistosta ja se sijaitsee pääosin Tammelan alueella, osittain myös Someron kaupungin ja Karkkilan kaupungin alueilla. Kansallispuistojen ensisijainen tarkoitus on turvata luonnon monimuotoisuus. Kooltaan ne ovat yli 1000 hehtaarin suuruisia luonnonsuojelualueita ja kaikille avoimia nähtävyyksiä. Kansallispuistot edustavat tyypillistä suomalaista luontoa ja ovat kansallisesti ja kansainvälisesti arvokkainta osaa luonnostamme sisältäen kansallismaisemia ja muita luonnonnähtävyyksiä. Kansallispuistot ovat virkistyskäytössä luonnonsuojelun ehdoilla. (Metsähallitus n.d.b.; Metsähallitus 2006, 9.)

Hämeen Järviylängöillä sijaitsevan Liesjärven kansallispuisto on pienehkö, pinta-alaltaan vain 2109 hehtaaria. Valtaosa sen alueesta kuuluu Liesjärvi Natura 2000 -alueeseen eli se on suojeltua aluetta. Liesjärven kansallispuisto luokitellaan karuhkoksi ja on pääasiassa eteläboreaalista metsäluontoa. Liesjärven kansallispuisto on perustettu suojelemaan Lounaismaan ranta- ja metsäluontoa. (Metsähallitus 2006, 9.)

Liesjärven kansallispuistossa Soukonkorven reitin avauduttua 6 rengasreittiä, joiden pituudet on listattu alla taulukossa 1 (Metsähallitus 2006, 47). Taulukon muut tiedot ovat Metsähallituksen tietoja, tähdellä merkitty Soukonkorven polku on oma merkintäni.

Taulukko 1. Liesjärven kansallispuiston rengasreitit (Metsähallitus 2006.)

Rengaspolut	Pituus km	Muuta
Pohjantikan polku	5	
Punatulkun polku	3	
Hyypiön polku	3	
Peukaloisen polku	4	luontopolku
Ahonnokan polku	1	luontopolku
*Soukonkorven polku	3	

Kävijämäärät kansallispuistoissa ovat lisääntyneet usean vuoden ajan. Liesjärven kansallispuiston kävijämäärät eivät ole kuitenkaan lisääntyneet samassa suhteessa muiden kansallispuistojen kävijämäärien kanssa. Taulukkoon 2 on kerätty Liesjärven kansallispuiston kävijämäärät vuosina 2009–2014. (Metsähallitus 2015.)

Taulukko 2. Liesjärven kansallispuiston kävijämäärät (Metsähallitus n.d.c.)

Vuosi	Kävijämäärät/henkilöä
2009	30 500
2010	31 000
2011	22 000
2012	19 500
2013	23 200
2014	28 600

5.2 Hämeen virkistysalueyhdistys r.y.

Hämeen virkistysalueyhdistykseen kuuluvat kunnat ovat Forssa, Hattula, Hausjärvi, Humppila, Hämeenlinna, Janakkala, Jokioinen, Loppi, Riihimäki, Tammela ja Ypäjä. Kukin kunta osallistuu yhdessä sovitulla maksuosuudellaan toiminnan rahoittamiseen. Maksuosuudet perustuvat vuosittain toteutuneeseen kunnallisverotuloon. (Hämeen virkistysalueyhdistys r.y.a.)

Yhdistys edistää alueillaan olevien virkistysalueiden maanhankintaa ja koordinoi virkistysalueiden ylläpitoa. Yhdistys toimii yhteistyössä yhdyskuntaliiton kanssa. Kukin kunta vastaa oman kunnan alueella olevien virkistysalueiden hoitokustannuksista ja niille tehtävistä hoitosuunnitelmista. (Hämeen virkistysalueyhdistys r.y.b.; Mustonen, sähköpostiviesti 26.9.2014.)

5.3 Jokamiehen oikeudet

Suojelualueiden erityismääräysten lisäksi jokaisella Suomessa liikkuvalla on oikeuksia ja velvollisuuksia, joita kutsutaan jokamiehen oikeuksiksi. Jokamiehen oikeudet löytyvät selitettynä useista eri lähteistä. Tähän on kerätty ohjeita Suomen Ympäristöministeriön (n.d.) ja Suomen Ladun (n.d.) sekä Liesjärven kansallispuiston järjestyssäännöistä (Metsähallitus 2010). Eri-tyiseen käyttöön otetut alueet eivät ole käytettävissä jokamiehen oikeudella. Tyypillisiä erityiseen käyttöön otettuja alueita ovat esimerkiksi viljelyksessä olevat pellot, puutarhat, tuotantolaitokset ja niiden lähiympäristöt ja piha-alueet.

Luonnonsuojelualueilla voi olla jokamiehen oikeuden käyttämistä koskevia rajoituksia. Liesjärven kansallispuistolla on järjestyssäännöt. Järjestyssääntöihin on kirjattu esimerkiksi telttailualueet sekä suojelualueet. Suojelualueilla ei saa liikkua lintujen pesimäaikaan.

Rakenteiden käyttö ei kuulu jokamiehen oikeuksiin. Rakenteen omistaja päättää rakenteensa käytöstä ja ilmoittaa siitä paikan päällä olevalla kyltillä. Kansallispuistoissa tai kunnan virkistysalueella olevat tulipaikat ja laavut ovat kaikkien käytettävissä, koska Metsähallitus tai kunta ovat osoittaneet ne kaikkien käyttöön. Esimerkiksi laavun tai lintutornin omistaja voi taten kieltää muita käyttämästä rakennetta ilmoittamalla siitä paikan päällä olevalla kyltillä, johon on kirjattu käyttöoikeuden omaava taho. Jos alueella, jolla voidaan liikkua jokamiehen oikeuden perusteella, on esimerkiksi laiturit, laavu tai lintutorni, eikä alueelle ole pystytetty käytön kieltävää taulua, paikalla olevia rakenteita voi käyttää levähtämiseen ja esimerkiksi lintutorniin voi nousta.

Jokamiehen oikeudet sallivat seuraavia asioita:

- jalan, hiihtäen tai pyöräillen liikkumisen merkityillä reiteillä sekä olemassa olevilla poluilla, Liesjärven kansallispuistossa pyöräily on sallittua vain merkityillä reiteillä
- oleskelun tilapäisesti siellä missä liikkuminenkin on sallittua, esimerkiksi telttailla saa riittävän etäällä asumuksista. Liesjärven kansallispuiston alueella telttailu on sallittua vain merkityillä alueilla
- luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia saa poimia
- onkiminen ja pilkkiminen ovat sallittuja
- vesistöissä ja jäällä saa kulkea

Jokamiehen oikeudet eivät salli:

- häiriön tai haitan aiheuttaminen toisille tai ympäristölle
- lintujen pesinnän ja riistaeläimien häirintä

- puiden kaataminen tai vahingoittaminen
- sammalen, jäkälän, maa-aineksen tai puun ottaminen
- kotirauhan häirintä
- roskaaminen
- moottoriajoneuvolla ajaminen maastossa tai maalla ilman maanomistajan lupaa

(Suomen Ympäristöministeriö n.d.; Metsähallitus 2010; Suomen Latu n.d.)

6 REITTISUUNNITELMIEN TEKEMINEN

Tammikuussa 2014 käytiin ensimmäinen keskustelu ohjaavan lehtorin kanssa. Suunnittelupalavereita pidettiin kolme (27.2.2014, 17.4.2014 ja 12.6.2014.) Tammelan kunnan edustajan kanssa. Mukana suunnittelupalavereissa oli luontopalveluyrittäjiä, Metsähallituksen ja Hämeen liiton edustaja. Kevään 2014 aikana piirrettiin karttoja Liesjärven alueen patikkareiteistä. Reittien maasto-olosuhteita ja pituuksia tarkasteltiin kartoista. Maanmittauslaitoksen avoimista aineistoista haettiin suojeltuja alueita, historiallisia muistomerkkejä ja erityisen kauniita luontokohteita.

6.1 Taustatyö ja kohdealueet

Reitit merkittiin GPS-laitteen avulla. Kuvat otettiin matkapuhelimilla, koska käytössä ei ollut kameraa. GPS-laitteen ohella käytössä oli matkapuhelimeen asennettu ilmaissovellus, joka on suunniteltu liikuntasuorituksia varten. Siitä saatu tallenne oli apuna karttojen piirtämisessä. Muun muassa sen tallenteista sai suuntaa antavia tietoja reittimaaston korkeuseroista sekä reitin osien pituuksista. Karttoissa käytettiin reitin osuuksien pituustietoja, jotka oli laskettu karttaohjelman avulla GPS-aineistoista siirrettyjen tiedostojen tallenteista. Matkapuhelimen ilmaisohjelmalla otettua tallennetta ei tosin voinut siirtää kartta-aineistoon. Matkapuhelimen ilmaisovelluksen tallenteita käytettiin lähinnä apuvälineenä.

6.1.1 Siltalahti

Heinäkuun alussa tehtiin ensimmäisen maastokäynti Siltalahteen. Kesäkuussa alkanut viileän sääjakson takia lehtipuiden lehvästöt olivat ajankohdan nähden vähäisiä. Liesjärven hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan Liesjärven alue on karuhkoa. Erilaisia metsätyyppejä alueella kuitenkin on paljon, jopa lehtomaisen metsän kasvi, valkolehdokki, löytyi 1.7.2014 matkalla Siltalahteen.

Seuraava käynti Siltalahden reitille ajoittui elokuulle. Uudet GPS-tallenteet reitistä otettiin tilalle. Elokuussa oli nähtävissä, miten umpeen kasvaneita rannat ovat (kuva 5 sivulla 18). Tapolanjärvelle ei juurikaan ollut näkyvyyttä muualta kuin Siltalahden nuotiopaikan kalliolta (kuva 6 sivulla 18).

Kuva 5. Rantamaisemaa 20.8.2014 Siltalahteen vievällä polulla (kuva: Lehto 2014)

Kuva 6. Rantamaisemaa 20.8.2014 Siltalahden nuotiopaikalta katsottuna (kuva: Lehto 2014)

Siltalahteen on matkaa vajaan kilometrin verran Kanteluksentiellä sijaitsevalta Pirttilahden pysäköintipaikalta. Edestakaisin kuljettaessa reitin pituudeksi tuli reilut puolitoista kilometriä. Maasto oli helpohkoa, reitin alussa oli pienehkö rinne, vain muutaman metrin nousulla. Nuotiopaikalla pidetyn levähdystauon jälkeen kaunista järvimaisemaa ihaillessa reitin jaksaa kulkea aika pienikin lapsi. Reitin pohja oli pääasiassa kivennäismaata, joten lastenrattailla kohteeseen olisi vaikea kulkea.

Lokakuussa käytiin kolmannen kerran Siltalahden reitillä. Sillä kertaa käveltiin polkuja, joita ei ole merkitty reittikarttoihin. Reittitallenteet otettiin ilmaissovelluksen avulla matkapuhelimella. ArcGIS-ohjelmalla piirrettiin karttoihin uudet reitin osat. Reitit näkyivät polkuina karttapohjissa, joten ne merkittiin karttapohjassa olevien merkintöjen perusteella. Uusilla reitin osuuksilla saatiin kilometrin verran lisää polkua reittiehdotukseen.

6.1.2 Hyypiökallio

Heinäkuussa tutustuttiin Hyypiökallioon. Reitin pituus on 4 kilometriä, joten se olisi sopiva myös lapsille. Kallio oli todella jyrkkä ja liian vaarallinen, joten sitä ei voi suositella pienille lapsille. Hyypiökallion reitti karsiutui siis ensimmäisenä pois suunnitelmasta. Näkymä Hyypiökalliolta Tapolanjärvelle ja Siltalahteen oli todella hieno!

6.1.3 Kyynäränharju

Kyynäränharjun noin kilometrin pituisen osuuden voi kulkea joko Pirttilahdesta tai Kopinlahdesta. Kyynäränharju on erikoinen, pieni harjukaistale, jonka molemmilla puolilla on Liesjärvi. Keskellä harjua on salmi, joka jakaa Liesjärven kahteen osaan. Salmen yli kulkee pieni puusilta. Matalalla harjulla kulkiessa voi ihailla Liesjärveä ja vesilintuja, joita järvessä on paljon. Kuvassa 7 on näkymä Kopinlahdelta Kyynäränharjulle päin.

Kuva 7. Kyynäränharju 28.9.2014 (kuva: Lehto 2014)

Kyynäränharju olisi hyvä kohde pituutensa puolesta, se on vain kaksi kilometriä pitkä edestakaisin kuljettuna. Toimeksiantaja toivoi kuitenkin nimenomaan rengasreittejä, joten Kyynäränharju ei sovi kohteeksi. Pirttilahden puolella on erikoinen nähtävyys, vanha kaivo, josta voi itse nostaa vettä sinkkiämpärillä, joka on kiinnitetty seipäaseen. Vesi on juomakelpoista. Kaivo lisättiin Siltalahden reittikarttoihin, koska se on tutustumisen arvoisen kohde. Lapselle on varmasti elämys nähdä, että vettä nostetaan kaivosta.

6.1.4 Savilahti

Ensimmäinen tutustuminen Savilahden reitille oli heinäkuussa samalla kerralla kun tutustuttiin Kyynäränharjuun. Savilahden reitin pitkospuut olivat todella hyvässä kunnossa ja reitti oli helppokulkuinen. Reitin varrella oli erikoisia puita, jotka tuotiin kartalle näkyviin reitin hienoina nähtävyyksinä. Reitin alussa on ainoan mäen juurella mahdollisesti jo toistasataa vuotta vanha jykevä mänty, jonka voi kokea suorastaan suojelevan polulla kulki-
jaa. Hieman eteenpäin siitä, juuri ennen Korteniemelle erkanevaa polkujen risteystä on koivu, joka on aivan täynnä kääpäkasvustoa. Molemmat puut

ovat hyvin erikoisen näköisiä, joten myös niiden koordinaatit merkittiin kartta-aineistoon.

Savilahden nuotiopaikka on kalliolla, josta on näyttävä näkymä Liesjärvelle. Savilahden levähdyspaikka on avara ja sen korkeimmalla paikalla on kelohonka. Myös leiriytyminen on sallittua Savilahdessa. Nuotiopaikka ja pöytäryhmä ovat erittäin siistissä kunnossa, toisin kuin kuivakäymälä, jonka laudoitus vihertää ikävästi (kuva 8.). Vaikka käymälä on siistissä kunnossa muuten, se voi lisätä tunnetta luotaantyöntävyydestä erityisesti sellaisten henkilöiden mielestä, jotka eivät ole tottuneet käyttämään kuivakäymälää.

Kuva 8. Reiteillä olevat kuivakäymälät olivat epäsiistin näköisiä (kuva: Lehto 2014)

6.1.5 Soukonkorpi

Ensimmäinen tutustumiskäynti Soukonkorven reittiin oli elokuussa. Savilahden läheltä lähtevä polku löytyi helposti. Polkua ympäröivä metsä oli tiheä. Kapeahkoja puun runkoja oli niin tiheästi, että metsä oli valoton, jopa hieman synkkä. Polku oli helppokulkuinen, maasto oli lähes tasaista. Kun polulla kävijä saapuu Soukonkorven laidalle, voi kokea suorastaan mykistävän elämyksen korven valoisuudesta (kuva 9 sivulla 21). Ensimmäisellä käyntikerralla jo selvisi, että paras tapa kulkea reitti on myötätäpäivään, kohti valoisaa korpea. Synkän metsäosuuden jälkeen korpi näytti suorastaan kylpevän valossa!

Kuva 9. Savilahdesta Soukonkorpeen mentäessä korven valoisuus on elämys (kuva: Lehto 2014)

Soukonkorpi on ennallistettu noin 10 vuotta sitten. Kun ojat laitettiin umpeen, korven vanhat suuret puut mätänivät ja kaatuivat. Lahoavien puiden kyljissä on paljon erilaisia kääpiä. Pääosa puustosta on lehtipuita, jyrkät havupuut ovat pääosin lahonneet pystyyn. Kasvusto on pääosin matalaa, vain muutamia suuria puita on selvinnyt äkillisestä kosteuden lisääntymisestä.

Ensimmäisen Soukonkorven tutustumiskerran reittitallenteet olivat virheellisiä. Selvisi, että vanhaa reittiä oli oikaistu, se ei kaikin osin kulkenut vanhoja, lahonneita pitkospuita pitkin (kuva 10 sivulla 22), vaan reittiä oli hienan lyhennetty. Uusi reittilinja oli kyllä merkitty, mutta osa merkeistä jäi huomioimatta.

Kuva 10. Näkymä Soukonkorvessa Savilahdesta päin mentäessä 28.9.2014 (kuva: Lehto 2014)

Soukonkorven pitkospuuosuus rakennetaan uudella menetelmällä. Reitillä tullaan käyttämään pitkospuiden rakentamiseen lämpökyllästettyä puuta. Metsähallitus ei ole aiemmin käyttänyt lämpökyllästettyä puuta pitkospuiden rakentamisessa. Uudella materiaalilla toivotaan saavutettavan pitkäikäisempiä ja huoltovarmempia pitkospuuosuuksia. Rakennusmateriaalina käytettävä puutavara oli kuljetettu rakennuskohteeseen talven 2013–2014 aikana. Katselmuksessa 2.9.2014 Metsähallituksen edustajat ja rakennusaineena käytettävän puun toimittavan yrityksen edustaja tarkastelivat reitin pohjaa, maaston ominaisuuksia ja suunnittelivat tarkemmin pitkospuiden rakennustapaa ja -menetelmiä. Katselmuksen yhteydessä selvisi reitille suunniteltu uusi sijainti. Katselmuksen yhteydessä selvisi myös, että lämpökäsitelty puu ei kestä suorassa kosketuksessa kosteaan maapohjaan,

vaan alkaa mädäntyä. Kuvassa 11 näkyy uutta pitkospuilla rakennettua reittiä.

Kuva 11. Valmista reittiä Soukonkorpeen Korteniemeltä päin mentäessä 28.9.2014. Reitin oikealla puolella maassa on rakennusaineena käytettyä puutavaraa. (kuva: Lehto 2014)

6.1.6 Korteniemen alue

Korteniemen lähistöllä on kuvassa 12 sivulla 24 näkyvät kolme rengasreittiä: punaisin katkoviivoin merkitty Punatulkun reitti (3,1 km), Ahonnokan luontopolku (1,3 km) ja Pohjantikan reitti (5,0 km). Kaksi reiteistä olisi pienillekin lapsille sopivia. Ahonnokan luontopolulle on tehty opastauluja reitin varrelle ja Korteniemestä voi tilata henkilökunnan edustajan maksulliselle opastuskierrokselle.

Kuva 12. Kortenien alueen rengasreitit (Metsähallitus 2012)

Kuvassa 13 on näkymä Ahonnokan luontopolulta. Luontopolun varrella on pystytetty toistakymmentä kylttiä, joissa esitellään alueen eliöstöä ja kasvustoa. Kyltit ovat selkeitä ja niitä on tasaisin välein reitin varrella. Reitin puolivälissä on hieno näkymä Liesjärvelle korkealla kalliolla. Näkymän takia tämä Ahonnokan luontopolku olisi ollut hyvä sisällyttää suunnitelmaan. Polulla oli muutama puu konkelossa, pari jopa vaarallisen oloisesti kohti polkua.

Kuva 13. Ahonnokan luontopolulta (kuva: Lehto 2014)

Kortenien alueella on kesäaikaan oppaita opastamassa vieraita. Se on pääasiallinen syy, miksi Kortenien lähistöllä olevia polkuja ei valittu

suunnitelman kehityskohteiksi. Toinen syy oli polkujen heikko kunto. Eri-tyisesti Lehdoksen pysäköintipaikalta reitti kohti Liesjärven etelärantaa oli vaarallinen, pitkospuut olivat osittain romahtaneet soisissa paikoissa.

Kaikilla nykyisillä Liesjärven alueen reiteillä oli todella selkeät reittimerkinnät. Polun varrella on tasaisin väliajoin kylttejä, joissa on etäisyys seuraavaan kohteeseen ja kuvakkeiden muodossa seuraavan kohteen palvelut. Kuva 14 on otettu Korteniemeltä ja se toimii tässä esimerkkinä alueen reittimerkinnöistä. Kuvassa on kolmen värisiä vinoneliöitä. Värikoodin sininen vinoneliö kertoo Pohjantikan reitistä, keltainen vinoneliö Hämeen Ilvesreitistä ja punainen vinoneliö Punatulkun reitistä. Näiden kolmen värin lisäksi Liesjärven alueella oli reittimerkkeinä käytetty valkoisia vinoneliöitä, esimerkiksi mentäessä Savilahteen. Savilahti on Metsähallituksen reitti, mutta ei kuulu Hämeen Ilvesreittiin, joka on siis merkitty keltaisin vinoneliöin. Koin reittimerkintöjen olevan kautta linjan erittäin selkeitä. Myös polut olivat niin paljon tallattuja, että Liesjärven alueen reitistöllä ei ole valoisaan aikaan eksymisvaaraa. Se on yksi turvallisuustekijä, joka lisää alueella liikumisen miellyttävyyttä.

Kuva 14. Reittimerkinnät ovat selkeitä (kuva: Lehto 2014)

6.2 Suunnitelmat

Toimeksiantajalle käytiin kaksi kertaa esittelemässä suunnitelmaa. Ensimmäisellä kerralla selvisi, että suunnitelman tarkoitus on toimia Tammelan kunnalla pohjana jatkosuunnitelmille, ei suoraan lapsiperheille jaettavaksi. Marraskuun lopulla palautetut reittisuunnitelmien muutosehdotukset olivat lisäksi liian vähäisiä, toimeksiantaja kaipasi enemmän muutoksia nykyisiin reitteihin. Lopulliset, lisäehdotuksin korjatut suunnitelmat palautettiin vuodenvaihteessa 2014–2015.

Koska koko suunnitelma-alueella oli hyvin pieniä korkeuseroja, ei ollut aiheellista kuvata korkeuseroja kartalla. Suunnitelman kirjallisessa osiossa mainitaan reitillä olevat mäet. Aluksi kartoissa oli paljon merkintöjä reitin varrella olevista siirtolohkareista, muurahaispesistä ja kasvustosta. Yksinkertainen, pelkistetty esitystapa osoittautui käyttökelpoisemmaksi käyttäjän kannalta ja valtaosa kartoissa olevista kohteista poistettiin. Lopullisissa kartoissa esitetään pitkospuuosuudet, pysäköintialueet, palvelut ja rakennukset kartalla ja vain pari erityisen näyttävää puuta.

Monista Liesjärven hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainitusta kasvista ja linnusta tehtiin piirroksia valokuvien perusteella. Tarkoitus oli viedä näitä piirroksia karttoihin. Kuvat ja valokuvat eivät kuitenkaan toimineet kartoissa.

Yhdessä vaihtoehdossa reitillä otettuja valokuvia lisättiin karttakuvakkeiksi (kuva 15). Se ei ollut toimiva ratkaisu, sillä siten esitetyt kuvat eivät olleet selkeitä. Osittain tämä johtui siitä, että käytössä oleva kamera ei ollut kovin tarkka, osittain siksi, että reitillä olevat rakennukset olivat pääasiassa epäsiistissä kunnossa.

Kuva 15. Valokuvien käyttö kartan kuvakkeina ei ollut toimiva ratkaisu

6.2.1 Siltalahti

Siltalahteen tehtiin kolme uutta reittiehdotusta (kuvat 17–19). Nykyisen polun lähistöllä on paljon polkuja, joita voisi hyödyntää ja luoda rengasreittejä Siltalahteen. Kuvassa 16 on esitetty Siltalahden nykyinen reitti.

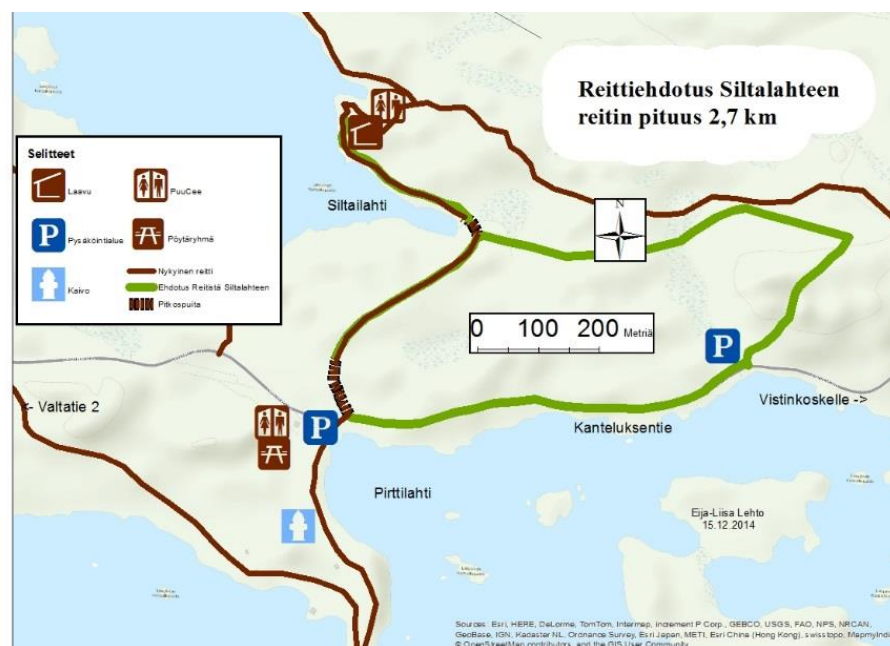
Kuva 16. Nykyinen reitti Siltalahteen

Ensimmäinen reittiehdotus Siltalahteen (kuva 17 sivulla 28) on vajaan kahden kilometrin pituinen ja kulkee ensin nykyistä polkua pitkin Siltalahteen alkaen Pirttilahden pysäköintipaikasta kuten nykyisinkin. Polulla on pysäköintipaikalta tullessa muutaman metrin nousu, pieni mäki, joka laskee ennen lahden poukamaan saapumista. Paluumatkalla voisi kääntyä rantaa pitkin kohti Hyypiökalliota. Tällöin samaa polkua ei tarvitse kulkea molempiin suuntiin. Käännyttäessä niemen kohdalta kohti Hyypiökalliota Taipaleenjärven rannan tuntumassa pieni saari, jossa kasvaa muutamia puita. Rantamaisema on myös kiinnostavaa vaihtelua reitille, joka nyky muodossa on lähes koko matkan metsän ympäröimä. Reitti palaa Kanteluksentielle, sitä kuljetaan noin 100 metriä Pirttilahden pysäköintipaikalle.

Kuva 17. Siltalahden reittiehdotus 1.

Toisessa reittiehdotuksessa (kuva 18) lähtöpaikkana voisi toimia joko Pirttilahden pysäköintipaikka tai siitä hieman Vistinkoskelle päin oleva pysäköintipaikka. Kanteluksentien osuus tulee käveltäväksi molemmissa tapauksissa. Kanteluksentien osuus on alle kilometrin mittainen. Jos lähtöpai-
kaksi valitsee lähempänä Vistinkoskea olevan pysäköintipaikan, reitti alkaa jyrkällä ylämäellä, josta on hieno näkymä mäntyjen latvustoihin ja hieman näkymää myös Liesjärven selälle. Reittiehdotus ei sovi aivan pienille lapsille, koska rinne nousee hyvin jyrkästi. Polun pohjalla on kuitenkin jonkin verran kivennäismaata, eikä ole Hyypiönkallion polun tavoin kovin kivinen. Reitti jatkuu Siltalahteen, josta paluureitti on nykyistä polkua pitkin. Reitin pituus on hieman alle 3 kilometriä.

Kuva 18. Siltalahden reittiehdotus 2

Kolmas reittiehdotus Siltalahteen on esitetty kuvassa 19. Se voi lähteä ehdotuksen 2 tavoin joko Pirttilahden pysäköintipaikalta tai siitä Kanteluksen-tietä alle kilometrin verran Vistinkoskelle päin. Se on alkuosalta maastoltaan melko haastava, siinä on heti reitille lähdettäessä jyrkkä kallio. Se ei sovellu reittiehdotuksen 2 tavoin aivan pienille lapsille, vaan esimerkiksi jo esikoulua käyville lapsille. Kalliolla on enemmän kivennäismaata polun pohjalla kuin esimerkiksi Hyypiökalliolla, joten reitti ei jyrkästä kalliosta huolimatta ole erityisen vaarallinen. Mäen laella on huikeat näkymät mäntyjen latvustoihin. Liesjärven selkää näkyy myös hieman. Reitti jatkuu Siltalahteen ja paluu sieltä jatkuu rantaviivaa pitkin kohden Hyypiökalliota. Reitti palaa Kanteluksentielle, siitä on noin 100 metriä matkaa Pirttilahden pysäköintipaikalle. Reitin pituus on hieman yli 3 kilometriä.

Kuva 19. Siltalahden reittiehdotus 3

Kaikkiin näihin reittivaihtoehtoihin on kuvattu kaksi lyhyttä pitkospuu-osuutta. Pääosin polun pohja on kivennäismaata ja helppokulkuista. Polulla on vain jonkin verran puiden juurakkoa. Lyhyt rannan osuus on nykyisin aivan pusikoiden peittämää. Rannan kasvustoa tulisi karsia, jotta näkymä järvelle olisi esteetön.

Siltalahden palveluvarustusta tulisi lisätä rakentamalla laavu nykyisen nuotiopaikan kohdalle. Kuivakäymälät ovat epäsiistin näköisiä, niitä tulisi siistiä, jotta ne olisivat miellyttävä kokemus käyttäjille. Kaikissa levähdyspaikoissa on liian vähän istuimia. Lapsia ei ole otettu huomioon reitin kohde-ryhmänä. Lapsille tulisi olla omat pienemmät istuimet niin Siltalahdessa, Pirttilahdessa kuin Hyypiökalliolla vievässä levähdyspaikassa.

Siltalahden reittivaihtoehdot voidaan kulkea joko myötäpäivään tai vastapäivään. Reittiselostukset on tehty kiertämään reitti vastapäivään, koska silloin reitille mennään nykyistä reittiä pitkin. Karttoihin on piirretty lisäksi

Kyynäränharjulla oleva kaivo, koska se on kaikilla kolmella reitillä tutustumisen arvoinen kohde. Kaivosta voi itse nostaa sinkkiämpärillä vettä. Vesi tutkitaan vuosittain ja se on ollut hyvälaatuista, joten se on juotavaksi kelpaavaa.

6.2.2 Soukonkorpi

Soukonkorven reitti alkaa Kopinlahden pysäköintipaikalta. Reitti on kuvattu nykyisessä varustetasossaan kuvassa 20. Reitin pituus on noin 3,3 kilometriä. Reitti kannattaa kulkea myötäpäivään, jotta Soukonkorven valoisuus tulisi parhaiten esiin.

Kuva 20. Nykyinen reitin varustetaso Soukonkorven reitillä

Kuvassa 21 (sivulla 31) on esitetty ehdotus Soukonkorven rengasreitille. Soukonkorven reitille ehdotettiin penkkejä tai pöytäryhmää korven molemmille puolille ja Kopinlahteen laavua. Istumapaikat ennen tai jälkeen korven pitkospuiden kulkemista soisivat pienen levähdyksen pienille lapsille. Soukonkorpi on niin vahva ja kaunis luontokokemus, että sen äärelle kannattaa pysähtyä ja jäädä hetkeksi ihailemaan valossa kylpevää korpea. Kyynäränharju on pituudeltaan vain kilometrin pituinen. Pirttilahdessa ja Kopinlahdessa on pöytäryhmä lähellä pysäköintipaikkaa. Olisi kuitenkin mukavaa, jos myös Kyynäränharjulla käydessä voisi istahtaa laavulle ja vaikkapa sytyttää nuotio.

Kuva 21. Reittiehdotus Soukonkorven reitille

6.2.3 Kehitysehdotuksia

Molempien kohteiden reittisuunnitelmissa tärkeimmäksi asiaksi nousi kohdealueiden rakennusten kunnostus sekä rantojen pusikoiden karsinta. Kohdeiden kalustemäärä oli myös riittämätön. Lapsille sopivia, pieniä penkkejä pitäisi olla enemmän. Laavun rakentamista ehdotettiin Siltalahteen ja Kopinlahteen. Pysäköintialueet ovat jo nykyisellä käyttömäärällä liian ahtaita. Mikäli aluetta markkinoidaan ja käyttöaste lisääntyy, tulisi pysäköintialueita laajentaa.

Tammelan lähialueilla pidettävissä tilaisuuksissa, kuten toritapahtumissa ja messuilla voisi tehdä markkinointitoimenpiteitä yhteistyössä ammatti-instituutin tai ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa. Markkinointitoimena voisi toimia myös kunnan kotisivuilla pidettävä blogi, jonne reiteillä käyneet perheet voisivat kirjoittaa omista kokemuksistaan. Karttoja voisi olla ladattavissa kunnan kotisivujen kautta.

Reiteillä voisi olla kylttejä, joihin on tallennettu QR-koodi. Patikoijat voisivat hakea älypuhelimilla tai tableteilla koodin avulla tietoa reiteillä olevista kasveista ja luonnonilmiöistä koodin ohjaamalta nettisivustolta. Miellenkiintoisia kohteita voisivat olla esimerkiksi puiden rungoissa kasvavat kääpäsienet, Soukonkorven ennallistaminen ja jääkaudella muodostuneet siirtolohkareet.

Alueesta on paljon saatavilla karttoja internetissä, mutta ne eivät tavoita tammelalaisia lapsiperheitä. Sähköiset kartat ovat nykypäivää. Esimerkiksi

suunnistusseuroilla on aktiivisessa käytössä matkapuhelinsovelluksissa toimivia sähköisiä karttoja. Yhteistyö suunnistusseurojen kanssa voisi olla toimiva ratkaisu. Se vaatisi jonkinlaisten tapahtumien järjestämistä.

Tehtyjä karttoja voisi käyttää myös reiteillä käyneiden lasten elämysten dokumentointiin. Suunnitelmassa ehdotettiin karttojen jakamista lapsille. Esimerkiksi Tammelan lähialueilla järjestetyissä tapahtumissa voisi jakaa paperille tulostettuna näitä karttoja. Käytyään reitillä lapsi voisi piirtää karttaan reitiltä mieleen jääneitä asioita.

Karttoja voisi laminoida, jotta ne pysyisivät luettavassa kunnossa koko reitillä liikkumisen ajan. Pirttilahdessa ja Kopinlahdessa voisi olla infotaulun vieressä laatikko, jossa voisi pitää laminoituja karttoja. Laminoituja karttoja voisi ottaa reitille mukaan. Patikoimisen jälkeen ne voisi palauttaa takaisin laatikkoon odottamaan seuraavaa käyttäjää.

Kunnan alueella toimivat luontopalveluyrittäjät ovat toimineet vain vähän aikaa. He ovat kiinnostuneita yhteistyöstä kunnan kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat muun muassa Metsähallitus ja Hämeen liitto.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan oli erittäin mieluista, koska aihe oli minulle läheinen. Karttojen tekemistä varten oli kotoa etäyhteys koulun koneelle. Sen kanssa työskentely osoittautui hankalaksi; karttapohjat latautuivat niin hitaasti, että ohjelma kaatui jatkuvasti, joten työskentely ei ollut mahdollista kotoa käsin. Myös laitteiden saatavuudessa oli ongelmia. Lopulta sain Hämeen ammattikorkeakoulun Mustialan toimipisteestä GPS-laitteen. Valokuvat otin omilla matkapuhelimillani. Laitteisiin ja ohjelmistoihin liittyvät saatavuusongelmat hämmästyttivät aikansa, mutta niiden merkitys ei kokonaisuuden kannalta ole olennainen. Erityisesti sen vuoksi, että tässä työssä tarvittavien karttojen ei tarvitse olla kovin tarkkoja

Koin tämän työn olevan tärkeä ja työelämälähtöinen, koska tällä haetaan lisäarvoa toimeksiantajan luontopalveluihin ja pyritään edistämään samalla kuntalaisten hyvinvointia. Kun omat lapseni olivat pieniä, en voinut käydä heidän kanssaan riittävän usein paikallisilla patikkapoluilla, koska reitit olivat heille liian pitkiä. Ei tuntunut mielekkäältä kulkea kilometrin verran polkua ja palata sitten samoja jälkiä takaisin.

En kirjoittanut oppimispäiväkirjaa ohjaajan ehdotuksesta huolimatta. Jälkeenpäin ajatellen se olisi tuonut helpotusta työskentelyyni ja mahdollisesti lisäarvoa työni tuotokseen. Kuvittelin muistavani kaiken. Niin ei kuitenkaan käynyt, erityisesti prosessin pitkästä kestosta johtuen. Aloitin touko-kesäkuun vaihteessa suunnitelman parissa. Heinäkuussa en tehnyt muuta kuin kävin maastokäynneillä, kouluun ei päässyt ja kotona oli tuskallisen kuuma työskennellä tietokoneella, eivätkä kaikki tarvittavat ohjelmistosovellukset toimineet kotikoneella. Suunnitelman kirjoitin loppusyksystä ja samaan aikaan opiskelin vielä usealla kurssilla. Kevättalvella 2015 piti aloittaa jo raportin kirjoitus ja teoriaosuuteen paneutuminen. Se jäi kuitenkin loppuväaseen, joten aikatauluni pitkittyi turhaan, osin varmasti oppimispäiväkirjan puuttumisen takia.

Koin haastavaksi sen, että tein työtä pelkän kiinnostuksen pohjalta. Kun tähän työhön ei liittynyt harjoitteluosuutta, työni luonne muuttui henkilökohtaisemmaksi. Erityisen vaikeaksi koin luonnonsuojelullisten näkökohtien kannalta ehdottaa alueelle uusien rakenteiden rakentamista. Toimeksiantajan toive oli kaikenlaisten, myös radikaalien muutosehdotusten esiin tuominen. Päädyin kuitenkin ottamaan lähtökohdaksi alueen luontoarvot; valitsin uudet reitin osat metsässä jo valmiina oleville poluille ja päätin olla ehdottamatta kovin montaa uutta rakennelmaa. Sain suuren avun työhöni palaverikeskusteluissa luontopalveluammattilaisten kanssa. Sain myös soittaa osalle heistä ja siten minulle tarkentui monta olennaista asiaa ja vaatimusta patikkareittien palveluista.

Haasteita toivat myös kohdealueen erityispiirteet. Suuret korkeuserot maastossa eivät ole tyypillisiä Liesjärven alueella. Yllätyksellisiä silti olivat vaaralliset ja erityisen vaativat reittien osuudet, kuten jyrkänteet ja heikkokuntoiset pitkospuut soisissa paikoissa. Ne eivät sovellu pienten lasten reiteille.

Kunnan aktiivinen toiminta kuntalaisten hyvinvoinnin edistämässä on tärkeää ja kuuluu myös kunnan velvollisuuksiin. Viime kädessä vanhempien vastuu innostajina ja esimerkin antajana on kuitenkin ratkaisevin pienten lasten luontoliikunnan kannalta.

LÄHTEET

- Arvonen, S. 2014. Metsämieli. Latvia: Jelgava Printing House.
- Cantell, H. & Koskinen S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 60–79.
- Haahtela, T. 2014. Syke: Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuosituksien ISBN 978-952-11-4398-4, Viitattu 17.4.2015.
- Hanski, I. 2012. Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated. Sähköisessä muodossa olevaan artikkeliin viitattu 28.4.2015. PNAS May 22, 2012 vol. 109 no. 21.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Honka, N. 2015. YLE Uutinen Helsingin Yliopistossa tutkimus: luonnossa liikkuminen estää allergioiden syntyä 28.21.2015. Viitattu 14.3.2015. http://yle.fi/uutiset/metsassa_oleskelu_lapsena_kannattaa_voi_jopa_vahentaa_allergista_herkistymista/7765421
- Hämeen ammattikorkeakoulu INNOVAATTORIPROJEKTI n.d. Viitattu 3.9.2014. http://www5.hamk.fi/arkisto/portal/page/portal/HAMK/Tutkimus_ja_kehitys/Hankkeet/innovaattori.1.html
- Hämeen virkistysalueyhdistys r.y.a. 2013 Hoito- ja toimintasuunnitelma 2014–2016.
- Hämeen virkistysalueyhdistys r.y.b. Toimintakertomus 2013.
- Infogis taustakartta n.d. Viitattu 8.4.2015. <http://infogis.infokartta.fi/infogis-hame/>
- Kananen, J. 2014 Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kaukonen, M. 2012. Luonto elvyttää kehoa ja mieltä. Teoksessa Pekka Borg (toim.) Polkuja metsään. Helsinki: Into Kustannus Oy, 25–35.
- Koskinen, S. 2004. Tavoitteena osallisuus ja voimaantuminen. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 65–67.
- Louv, R. 2005. Last Child in the Woods: Saving our children from nature-deficit disorder. Lontoo: Atlantic Books.

Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna n.d. Viitattu 8.4.2015
<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>

Metsähallitus 2010 1345/623/2010 Metsähallituksen päätös Liesjärven kansallispuiston järjestyssäännöstä, annettu Vantaalla 28.6.2010 Viitattu 28.4.2015. http://www.finlex.fi/data/normit/36158-Liesjarven_kansallispuiston_jarjestyssaanto_ja_kartta.pdf

Metsähallitus 2012 Liesjärven kansallispuiston esite. Viitattu 7.4.2015.
<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/liesjarvin.pdf>

Metsähallitus Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma, 2006. Viitattu 12.3.2015.
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/SiteAttachments/Liesjarvenhoitoja-kayttosuunnitelmanlausuntoversio.pdf>

Metsähallitus n.d.a. Liesjärven historia. Viitattu 21.4.2015.
<http://www.luontoon.fi/liesjarvi/historia>

Metsähallitus n.d.b. Liesjärven luonto. Viitattu 6.5.2015.
<http://www.luontoon.fi/liesjarvi/luonto>

Metsähallitus Käyntimäärät kansallispuistoissa n.d.c. Viitattu 12.4.2015.
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Eraasiatjaretkeily/Asiakastieto/Kayntimaarat/Sivut/Kayntimaariasuojelujaretkeilyalueillase-kaasiakaspalvelupisteissa.aspx>

Mustonen P. 29.9.2014 Ilvesreitti & Hämeen Järviylängöt/opinnäytetyö HAMK Vastaanottaja Eija-Liisa Lehto [eija-liisa.lehto@student.hamk.fi]. Viitattu 8.4.2015.

Pyykkö, M. 2015 Luonto-Suomi: Luonto terveydeksi. Viitattu 29.4.2015.
<http://areena.yle.fi/1-2722542>

Salonen, K. 2010. Mielen luonto: Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Green spot.

Suomen Latu n.d. Viitattu 2.4.2015
<http://www.suomenlatu.fi/vaikuta/jokamiehen oikeudet/oikeuksia-rajoittavat.html>

Suomen Ympäristöministeriö n.d. Viitattu 2.4.2015. <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Jokamiehen oikeudet%2816989%29>

Tammelan kunta n.d. Viitattu 15.10.2014.
<http://www.tammela.fi/>

UNESCO:1977, Tbilisi declaration. (1977). Viitattu 15.3.2015.
<http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>.

Wilson, R. 2012 *Nature and Young Children: Encouraging creative play and learning in natural environments*. 2. painos London: Routledge.

Wolff, L-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 18–27.

PATIKKAREITISTÖN KEHITYSSUUNNITELMA LAPSIPERHEILLE TAMMELAN LIESJÄRVEN ALUEELLE

HAMK/Forssa
Kestävä Kehitys
Eija-Liisa Lehto
15.12.2014

SISÄLLYS

1	SUUNNITELMAN SISÄLTÖ JA TARKOITUS	1
2	ALUE	1
3	HUOMIOON OTETTAVIA ASIOITA LIESJÄRVEN KANSALLISPUISTON ALUEEN KAIKILLA REITEILLÄ.....	4
3.1	Suojelualueet	5
3.2	Jokamiehenoikeudet	5
3.3	Karttoja.....	6
3.4	Pysäköintialueiden osoitteet.....	6
4	REITTIEHDOTUS 1	6
4.1	Ajo-ohje Siltalahteen.....	7
4.1.1	Saaren ja Portaan kautta ajaen Tammelan keskustasta.....	7
4.1.2	Valtatie 2:n kautta Tammelan keskustasta	8
4.2	Reittiehdotus 1/1	8
4.3	Reittiehdotus 1/2	20
4.4	Reittiehdotus 1/3	22
4.5	Tutustumiskohde Siltalahden reitin jälkeen.....	22
4.6	Tehtävä reitin jälkeen	24
5	REITTIEHDOTUS 2.....	29
5.1	Tehtävä reitillä käymisen jälkeen.....	41
6	KEHITYSEHDOTUKSIA REITEILLE	43
6.1	Kartat.....	43
6.2	Markkinointi.....	44
6.3	Reittien parannusehdotukset ja ylläpito	45
6.4	Yhteistyökumppanit	46
	LÄHTEET	47

1 SUUNNITELMAN SISÄLTÖ JA TARKOITUS

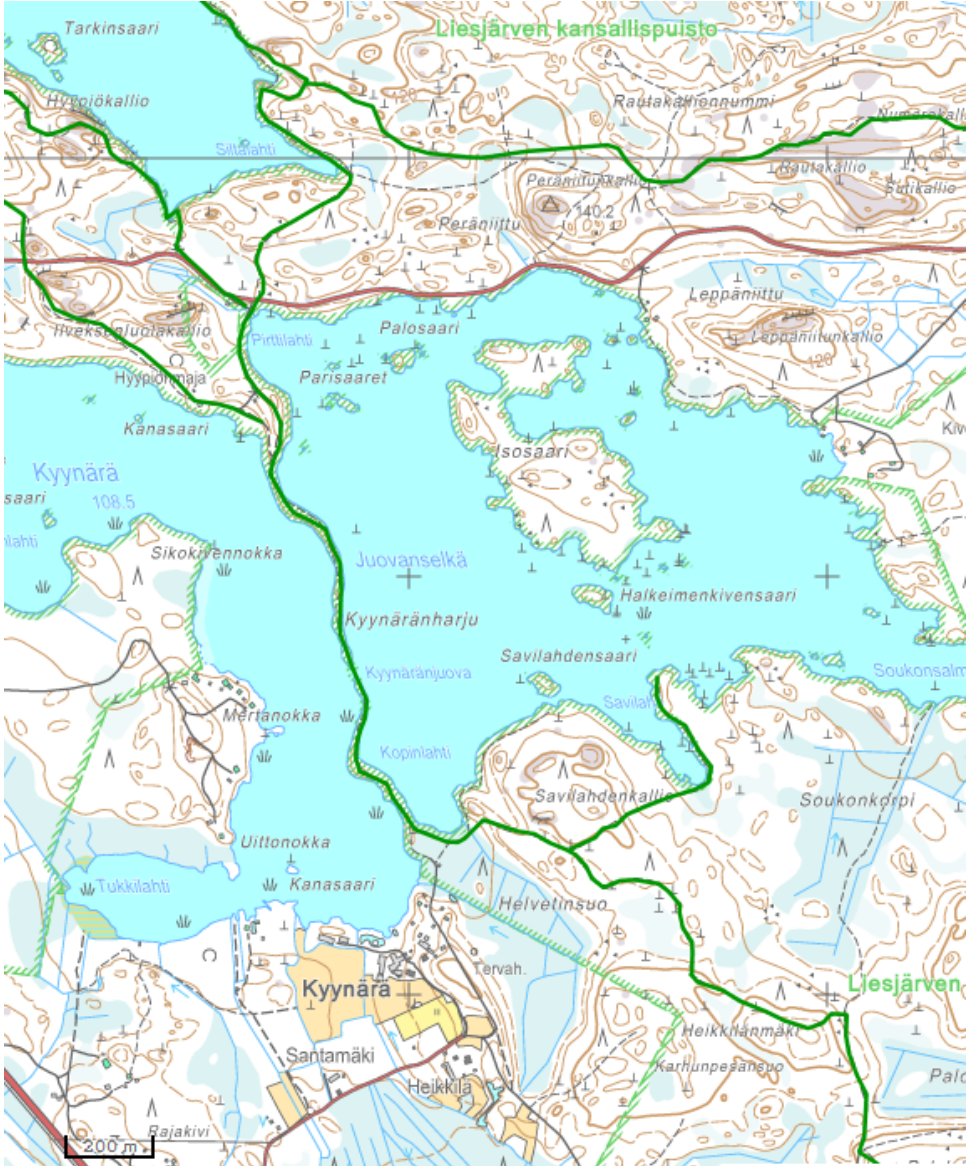
Tämä suunnitelma on tehty Hämeen Ammattikorkeakoulun (HAMK) opilastyönä osana opinnäytetyötä kestävän kehityksen koulutusohjelmassa syksyllä 2014. Aihe on lähtöisin ammattikorkeakoulun INNOVAATTORI-projektista, joka on suunnattu Forssan ympäristökunnille. Projekti palvelee kuntien omaa kehittämistyötä. Tämän suunnitelman tilaaja on Tammelan kunta. Tämä suunnitelma koostuu kahdesta reittiehdotuksesta. Ensimmäiseen reittiin ehdotetaan kolme vaihtoehtoa. Kummankin reitin nykytila kerrotaan ensin, sen jälkeen kerrotaan muutosehdotukset. Loppuun on koottu koko reitin yhteisiä kehittämisehdotuksia. Suunnitelman alussa kerrotaan yleisiä asioita, jotka tulee huomioida kansallispuiston alueella kulkiessa.

Kohdealueeksi tähän suunnitelmaan rajattiin pieni alue Hämeen järviylängön patikointi-reitistä, joka sijoittuu pääosin Hämeen Ilvesreitille. Kohdealue on Liesjärven alueella, Kynäränharjun molemmilla puolilla ja ulottuu Korteniemelle saakka. Alueesta on olemassa paljon karttamateriaalia internetverkossa. Kartat ovat kuitenkin helpoimmin hyödynnettävissä patikointia paljon harrastaville henkilöille. Heillä on taitoja hyödyntää monipuolisesti koko Suomen alueella sijaitsevia patikointireittejä. Suurin osa Tammelan alueella patikoivia harrastavista henkilöistä onkin kotoisin muualta kuin Tammelasta. Tammelan alueella olevien reittien pituudet ovat useimmiten 5 – 10 kilometrin pituisia. Niin pitkiä reittejä eivät alle kouluikäiset lapset jaksa kulkea. Hyvät patikointimaastot halutaan saada paremmin käyttöön myös alueella asuville perheille.

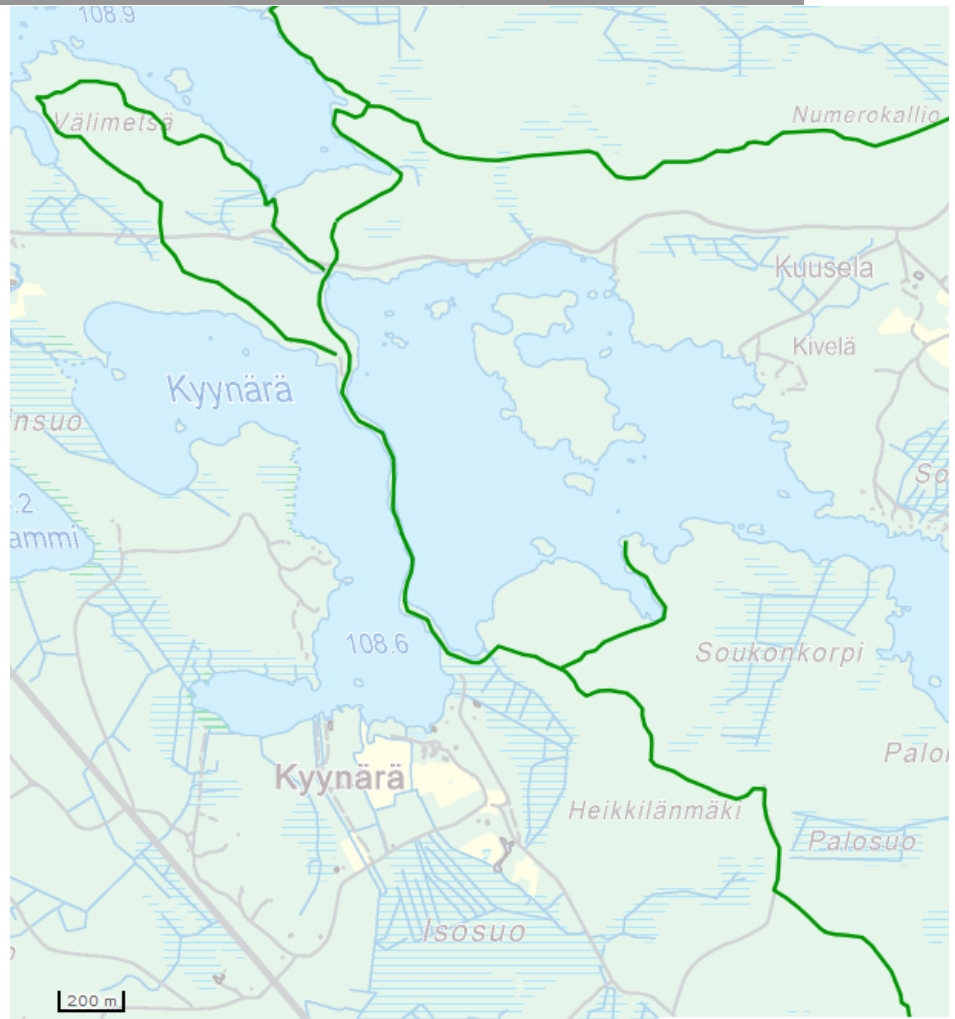
Tarkoituksena on selvittää mahdollisuuksia hyödyntää Liesjärven alueella olevista patikointireiteistä lyhyitä ja helppokulkuisia reitin osia, jotka voisivat sopia lapsiperheiden käyttöön. Valittujen reittien tulisi olla riittävän helppokulkuisia ja sisältää mielenkiintoisia kohteita alle kouluikäisille lapsille. Reiteistä tehdään kartat, joissa tuodaan esille alueella olevat käyttömahdollisuudet.

2 ALUE

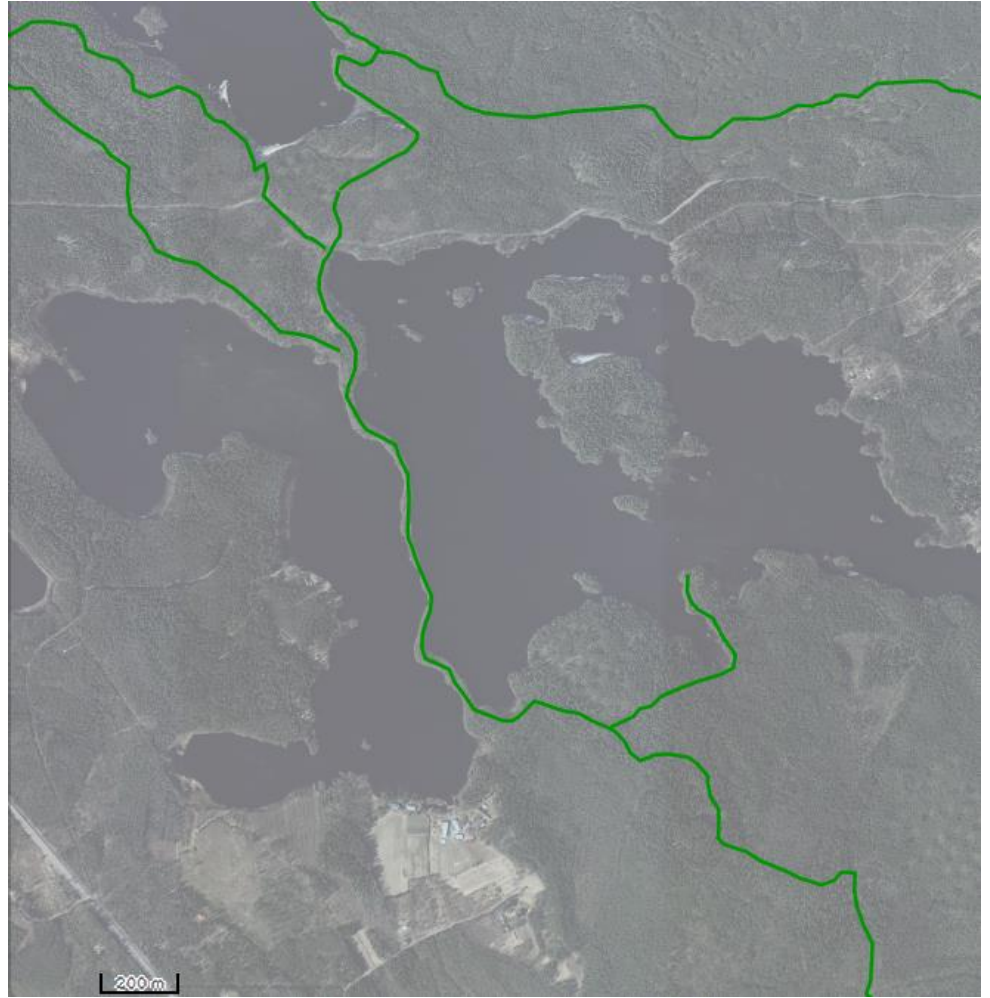
Reittiehdotusten kohdealue on Liesjärvellä sijaitsevan Kynäränharjun pohjois- ja etelä-puolella olevat alueet. Kohdealue rajoittuu etelässä Korteniemeen saakka, pohjoisessa Tapolanjärveen saakka. Kohdealue sijaitsee Liesjärven kansallispuistossa. Liesjärven kansallispuisto on Natura 2000-aluetta eli kohdealue on suojeltua aluetta.

Kuva 1. Oulun Infokartta Oy:n maastokartta Hämeen Ilvesreitin retkeilyreiteistä (reitti on merkitty vihreällä värillä).

Kuva 2. Oulun Infokartta Oy:n taustakartta Hämeen Ilvesreitin retkeilyreiteistä, reitti on merkitty vihreällä värillä.

Kuva 3. Oulun Infokartta Oy:n ortoilmakartta Hämeen Ilvesreitit retkeilyreiteistä, reitti on merkitty vihreällä värillä.

3 HUOMIOON OTETTAVIA ASIOITA LIESJÄRVEN KANSALLISPUISTON ALUEEN KAIKILLA REITEILLÄ

Nykyiset reitit tällä kohdealueella on merkitty selkeästi, reitillä ei voi eksyä. Kyseisillä Liesjärven alueen reiteillä on niin paljon kävijöitä ja sen takia pitkospuin päällystämättömät polun osat ovat niin käytössä kuluneita, että polulta ei voi eksyä valoisaan aikaan. Reittejä ei ole valaistu, eikä reiteillä ole talvikunnossapitoa. Merkittyjen polkujen lisäksi kaikkia olemassa olevia polkuja saa käyttää. On tärkeää pysyä poluilla, jotta maisema pysyisi luontaisena ja koskemattoman kauniina. Osa alueista on yksityisessä omistuksessa ja vuokrattu reittikäyttöön. Jokaisen reittien käyttäjän tulee muistaa noudattaa joka-miehenoikeuksia. Pysäköinti- ja levähdysalueille ei ole sijoitettu roskien keräyspisteitä, vaan jokainen vie mennessään tuomansa roskat.

3.1 Suojelualueet

Kansallispuiston suojelluilla alueilla ja erityisesti luonnonsuojelualueilla on hieman enemmän rajoitetut jokamiehenoikeudet, erityisesti lintujen pesimäaikaan. Merkityillä alueilla liikkuminen on kielletty 15.4. – 15.7. välisenä aikana. Ohjeet näiden alueiden käytöstä löytyvät Metsähallituksen internet-sivustoilta.

Kuva 4. Kuva on Metsähallituksen julkaisusta. Punaisella rajatuilla alueilla on liikkuminen kielletty 15.4. – 15.7. välisenä aikana.

3.2 Jokamiehenoikeudet

Suojelualueiden erityismääräysten lisäksi jokaisella Suomessa liikkuvalla on oikeuksia ja velvollisuuksia, joita kutsutaan jokamiehenoikeuksiksi. Jokamiehenoikeudet löytyvät mm. ympäristöministeriön sivuilta.

Jokamiehen oikeudet sallivat seuraavia asioita:

- jalan, hiihtäen tai pyöräillen liikkumisen merkityillä reiteillä sekä olemassa olevilla poluilla
- oleskelun tilapäisesti siellä missä liikkuminenkin on sallittua (esimerkiksi teltailla riittävän etäällä asumuksista, Liesjärven kansallispuiston alueilla telttailu on sallittua vain merkityillä alueilla)
- luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia saa poimia
- onkiminen ja pilkkiminen ovat sallittuja
- vesistöissä ja jäällä saa kulkea

Jokamiehen oikeudet eivät salli:

- häiriön tai haitan aiheuttaminen toisille tai ympäristölle
- lintujen pesinnän ja riistaeläimien häirintä
- puiden kaataminen tai vahingoittaminen
- sammalen, jäkälän, maa-aineksen tai puun ottaminen

- kotirauhan häirintä
- roskaaminen
- moottoriajoneuvolla ajaminen maastossa tai maalla ilman maanomistajan lupaa
- kalastus ja metsästys ilman asianomaisia lupia

3.3 Karttoja

Internet-verkossa on saatavilla paljon erilaisia karttoja alueen patikointireiteistä. Monet kartat ovat selkeälukuisia ja karttoja voi kohdentaa suuremmaksi kiinnostavista kohdista. Hyvä painettu kartta alueesta on esimerkiksi Karttakeskuksen ”Hämeen Järviylänkö”. Karttoja on myytävänä mm. Hämeen Luontokeskuksessa ja Tammelan kunnantalolla.

3.4 Pysäköintialueiden osoitteet

Metsähallituksen luontoon.fi -sivustolla on kerrottu osoitteet pysäköintitiloista. Tähän suunnitelmaan liittyvien kohteiden pysäköintialueiden osoitteet Liesjärven kansallispuistossa ovat Pirttilahdessa Kanteluksentie 211, Tammela ja Kopinlahdessa Kansallispuistontie 203, Tammela. Pirttilahden ja Kopinlahden pysäköintialueilla on kuivakäymälä, pöytä ja penkit eväiden syöntiä varten sekä opasteita. Reiteillä ei ole talvikunnossapitoa, sen sijaan pysäköintialueet pidetään käyttökunnossa myös talviaikaan.

4 REITTIEHDOTUS 1

Ensimmäinen reittiehdotus on Siltalahti. Siltalahti on Liesjärven pohjoispuolella, Tapolanjärven rannalla. Kuvassa 5 on esitetty Hämeen Ilvesreitin nykyiset palvelut Siltalahden alueella. Nykymuodossa Siltalahti soveltuu lapsiperheiden käyttöön vain siten, että menee ensin Siltalahteen ja palaa samaa reittiä takaisin. Tuolloin kuljetun reitin pituus on 1,6 kilometriä. Siltalahden lähistöllä on kuitenkin jo valmiita polkuja ja vanhoja metsäiteitä, jotka saataisiin helposti otettua patikoitsijoiden käyttöön.

Kuva 5. Nykyinen reitti Siltalahden alueella.

4.1 Ajo-ohje Siltalahteen

Pysäköintialue on Pirttilahdessa osoitteessa Kanteluksentie 211, Liesjärvi. Hieman lähempänä Vistinkoskea on toinen pysäköintipaikka osoitteessa Kanteluksentie 286.

Tammelan keskustasta pääsee kahta reittiä Pirttilahteen mentäessä Siltasaaren reitille. Matka on molemmissa reittivaihtoehdoissa noin 26 kilometriä. Kohteeseen ei ole mahdollista päästä perille asti julkisilla kulkuvälineillä. Lähin pysäkki on Valtatie 2:sella pikavuoropysäkki Kyynäräntien kohdalla. Kyynäräntie on muutama kilometri Helsinkiin päin Kanteluksentien risteyksestä. Myös Hämeen Härkätien liittymässä on Valtatie 2:lla pikavuoropysäkki.

4.1.1 Saaren ja Portaan kautta ajaen Tammelan keskustasta

Tammelan keskustasta Saaren ja Portaan kautta kulkeva reitti on maisemaltaan huomattavasti kauniimpi, koska reitti kulkee Portaan ja Vistinkosken kyläkeskusten läpi. Aluksi kuljetaan Saaren suuntaan tietä nro 2823, Portaassa käännetään Hämeen Härkätielle (2824) oikealle, siitä kohti Vistinkoskea tielle numero 2825. Kanteluksentietä ajetaan noin 6 kilometriä, ensimmäinen pysäköintipaikka on tien oikealla puolella, toinen pysäköintipaikka on tien vasemmalla puolella Kopinlahdessa, osoitteessa Kanteluksentie 211. Vistinkoskelta päin tultaessa Kanteluksentie muuttuu soratieksi noin kahden kilometrin päästä Vistinkosken keskusta-alueesta.

4.1.2 Valtatie 2:n kautta Tammelan keskustasta

Valtatie 2:n kautta reitti alkaa Forssantieltä (2821), käännetään Papinsilantielle (2826), josta käännetään Riihivalkamaan ja Riihivalkaman koululta käännetään Helsinkiin päin valtatie 2:lle. Valtatie 2:lta käännetään Kanteluksentielle Hämeen Härkätien (2824) jälkeen. Noin kahden kilometrin hiekkatieosuuden jälkeen on oikealla puolella tietä Pirttilahden pysäköintialue. Noin puoli kilometriä eteenpäin tästä parkkipaikasta on tien vasemmalla puolella toinen pysäköintipaikka.

4.2 Reittiehdotus 1/1

Siltalahden reitti on 1,6 kilometriä pitkä, mikäli kulkee reitin edestakaisin samoja jälkiä. Siltalahden reitti on merkitty pienin keltaisilla vinoneliöillä, joita on pitkin reittiä puun rungoissa. Hyvä vaihtoehto on paluumatkalla poiketa rantaa pitkin takaisin luonnonpolkua pitkin. Polku kulkee rannan vieressä koko matkan pienelle pöytäryhmälle saakka. Pöytäryhmän luota alkaa Hyypiän kalliolle johtava reitti, jossa on punaiset vinoneliöt reitti-merkkeinä. Kahdessa kohdassa luonnonpolulla on pieni kuusikko kasvanut polulle. Nämä kohdat on helppo kiertää. Mikäli kävelee pienen ylimääräisen reitin rantaa pitkin, tulee reitin pituudeksi 1,9 kilometriä.

Siltalahden reitille lähdetään Pirttilahden pysäköintialueen (kuva 6) vastakkaiselta puolelta. Reittiopasteet ovat selkeitä, niissä kerrotaan pienin kuvin, mitä palveluita on määränpäässä. Kuvassa 7 on kuva kyltistä lähettäessä Pirttilahdesta kohti Siltalahtea. Siltalahteen on matkaa 0,8 kilometriä ja määränpäässä on nuotiopaikka sekä kuivakäymälä (kartassa käytetään nimeä PuuCee).

Kuva 6. Pysäköintialue Pirttilahdessa Kanteluksentie 211, kuvattu 1.7.2014.

Kuva 7. Kyltti Siltalahden reitiltä lähdettäessä Pirttilahdesta

Reitti Siltalahteen alkaa pitkospuilla, niitä on parin sadan metrin matkan verran (kuva 8), koska reitin alkuosan maapohja on hieman kostea. Pitkospuut ovat hyvässä kunnossa. Sateen jälkeen tulee olla varovainen, sillä määrit pitkospuut ovat liukkaat!

Kuva 8. Pitkospuut reitin alussa.

Kun pitkospuut loppuvat, polku kääntyy oikealle rinteeseen (kuva 9). Nousu on pieni ja melko loiva, nousua koko mäellä on vain muutamia metrejä. Mäen päällä polulla on parinkymmenen metrin verran kallio näkyvissä (kuva 9), muilta osin polku on kivennäismaata. Kiviä ja puiden juuria on jonkin verran, mutta polku on hyvin helppokulkuinen

Kuva 9. Reitin alussa on loiva rinne. Suoraan edessä polun varressa näkyy männyn runkoon kiinnitetty keltainen vinoneliö reitin merkintänä.

Kuva 10. Mäen päällä osa polun pohjasta on kalliota

Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan alueen luonto on karuhkoa. Tällä lyhyellä reitillä on nähtävissä myös ravinteiltaan rikkaampaa metsää; reitin alku on lehtomaista kangasta, väliin mahtuu pieni puro, jonka ympäristö on suomaista ja perillä on kuivaa kangasmet-sää. Alku-matkalla voi heinäkuussa nähdä jopa rauhoitetun lehdokin (kuva 11) tai pikkutalvikin (kuva 12). Mäen päällä kasvaa kuusia, mäntyjä, pih-lajia, koivuja ja leppää. Mäen päällä on pieni siirtolohkare.

Kuva 11. Valkolehdokki, kuva otettu 1.7.2014

Kuva 12. Pikkutalvikki, kuva otettu 4.7.2014

Mäen päällä ja alarinteessä kasvaa pieni saniaismetsä (kuva 13). Reitin ollessa puoleessa välissä alkaa alamäki, joka on hieman jyrkempi kuin aiempi

ylämäki. Mäen alapuolella on noin sadan metrin matkalla jälleen pitkospuut. Pitkospuiden ali menee pieni puro (kuva 14). Puron ympärillä kasvaa suokasveja sekä saniaisia. Vasemmanpuoleinen kuva purosta on otettu 1.7.2014, oikean puoleinen kuva otettu samasta paikasta 24.10.2014. Vuodenaikojen vaihtelua on mielenkiintoista seurata metsässä.

Kuva 13. Saniaisia

Kuva 14. Vasemmalla puro 1.7.2014, oikealla 24.10.2014

Puron kohdalla reitillä on lyhyt matka pitkospuita (kuva 15).

Kuva 15. Pitkospuut puron kohdalla. Ohuen koivun rungossa on reitti merkitty keltaisella vinoneliöllä.

Pitkospuiden jälkeen vasemmalla puolella polkua kasvaa kuusi (kuva 16). Vasemmanpuoleinen kuva on otettu kuusen juuressa olevasta kolosta 1.7.2014, vasemmanpuoleinen kuva on otettu 13.8.2014. Kuusen kuoren alla on elänyt toukka, joka on nakertanut aikamoisen kasan sahanpurua kuusesta.

Kuva 16. Kuvat kuusen juurelta. Vasemmanpuoleinen kuva on otettu 1.7.2014 ja oikeanpuoleinen kuva 13.8.2014.

Kun pitkospuut loppuvat, polku kaartuu loivasti vasemmalle ja siirtyy lähelle rantaviivaa. Veden rajassa kasvaa kuusia, koivuja ja leppiä. Osa puista näyttää kasvavan vedessä. Polku jatkuu kivennäismaalla. Polulla on puiden juurakkoja hieman enemmän, mutta reitti on edelleen helppokulkuinen. Puiden välistä näkyy Taipaleenjärven vesi on ruskea, suomalaisen järven vesi (kuva 17). Vasemmalla puolella näkyy nyt Siltalahti, rantakivikoissa voi nähdä kesällä lintuja. Polku nousee aavistuksen verran ylämäkeen ja metsä muuttuu kuivaksi kankaaksi, puut ovat pääosin mäntyjä. Perillä on nuotiopaikka (kuva 18), jonka takana on komea kallio (kuva 19).

Kuva 17. Tapolanjärven ruskeaa vettä.

Kuva 18. Kuva Siltalahden nuotiopaikalta.

Kuva 19. Siltalahden kallio

Kaikissa Metsähallituksen ylläpitämissä nuotiopaikoissa on puuvaja, jossa nuotiopuut säilyvät kuivina. Puuvajassa on myös saha ja kirves puiden pilkkomista varten. Puuvajan edustalla on pari pölkkyä, joiden päällä puiden pilkkominen onnistuu mainiosti. Tulen sytyttämiseen tarvittavat välineet tulee olla patikoitsijalla itsellään mukana. Siltalahdessa on puuvajan yhteydessä PuuCee eli kuivakäymälä. Kuten opastetauluissa lukee, kaiken jonka jaksaa kantaa patikointireitille, jaksaa myös kantaa mukanaan pois. Nuotiopaikalla ei ole roskakoreja. Nuotiolla voi paistaa halutessaan mukanaan tuomiaan eväitä tai keskittyä ihailemaan järvimaisemaa (kuva 20).

Kuva 20. Näkymä Tapolanjärvelle Siltalahdesta.

Paluumatkalle lähdetään aluksi samaa reittiä pitkin. Kun puroa ylittävät pitkospuut on ylitetty, käännytään polulla oikealle ja jatketaan kävelyä rannan läheisyydessä. Järvessä reitin pohjoispuolella on pieni saari (kuva 21). Polku jatkuu rannan tuntumassa tasaisella maalla pieneen pöytäryhmään (kuva 22). Siitä käännytään vasemmalle. Oikealle johtava polku menee Hyypiökalliolle, se reitti on merkitty punaisin vinoneliöin.

Kuva 21. Näkymä polulta saareen. Kuva on otettu 24.10.2014

Kuva 22. Pöytäryhmä, kuva otettu 24.10.2014.

Pöytäryhmän luota on noin 300 metriä Pirttilahden pysäköintipaikalle, josta matka alkoi. Aluksi kävellään noin 100 metriä pientä metsätietä Kanteluksentielle. Tieltä käännyttään vasemmalle ja 200 metrin päässä on pysäköintipaikka.

Kuvassa 23 on esitetty edellä mainittu ensimmäinen ehdotus Siltalahden reitiksi. Kuvassa Siltalahteen on ehdotettu laavua. Kanteluksentien toiselle puolelle on merkitty karttaan Hyypiän kaivo. Siitä voisi ottaa Siltalahden reitin lisäksi tutustumiskohteen.

Kuva 23. Reittiehdotus 1/1 kulkee aluksi Siltalahteen, paluureitti rantaa pitkin vanhaa polunpohjaa myöden. Reittiehdotus on merkitty vihreällä värillä.

4.3 Reittiehdotus 1/2

Hieman pidemmän reitin Siltalahteen saa, kun kulkee Pirttilahdelta pienen matkan kävellessä kohti Vistinkoskea ja lähtee siellä olevalta pysäköintipaikalta (kuva 24) rinteeseen. Polku lähtee muurahaispesän (kuva 25) luota. Tämän reitin alussa oleva Peräniitunkallio (kuva 26) on niin jyrkkä, ettei sovellu ihan pienille lapsille, 5 -6 -vuotias lapsi pystyy kulkemaan jo näin vaativassa maastossa. Nousu pysäköintipaikalta kalliolle on noin 25 metriä ja nousu on paikoin todella jyrkkä.

Kuva 24. Pysäköintipaikka Kanteluksentiellä, Pirttilahdessa Vistinkosken puolella.

Kuva 25. Polku lähtee muurahaispesän luota

Kuva 26. Näkymä Peräniitunkalliolta

Kallion laelle päästyä alkaa kalliolta laskeutuminen. Laskeutuminen on loivempaa kuin nousu. Polku yhtyy Sikomäestä päin tulevaan polkuun ja käännetään vasemmalle. Loppuosa reitistä kohti Siltalahti on aika tasaista maastoa. Metsä on paikoin aika tiheää ja valotonta kuusikkoa. Siltalahteen tullessa rannan läheisyydessä valon määrä lisääntyy. Ennen Siltalahteen reitin pitkospuuta käännetään oikealle Siltalahteen ja sieltä palataan vanhaa Hämeen Ilvesreittiä pitkin takaisin Pirttilahteen. Tämän reitin pituudeksi tulee 2,7 kilometriä. Kuvassa 27 on esitetty kartta reittiehdotuksesta.

Kuva 27. Reittiehdotus 1/2 on merkitty vihreällä värillä.

4.4 Reittiehdotus 1/3

Kuvassa 28 esitetään reittiehdotus, jossa on yhdistetty kaksi edellistä reittiehdotusta. Siltalahdessa käydessä reitin pituudeksi tulee 3,3 kilometriä.

Kuva 28. Reittiehdotus 1/3 on merkitty vihreällä värillä.

4.5 Tutustumiskohde Siltalahden reitin jälkeen.

Pirttilahden pysäköintipaikalta lähdettäessä etelään, kohti Kopinlahtea Kyynäränharjua pitkin on alkumatkassa Hyypiön kaivo (kuvat, 29, 20 ja 31). Kaivolle on matkaa Pirttilahden pysäköintipaikalta noin 200 metriä. Kaivon vesi on juotavaksi kelpaavaa, veden laatu tutkitaan joka vuosi. Kaivon luona on puun oksalla roikkumassa sinkkiämpäri, jossa on puusta tehty varsi. Ämpärillä voi nostaa kaivosta vettä. Oman juomaveden nostaminen kaivosta on uusi elämys monelle aikuisellekin.

Kuva 29. Hyypiön kaivo.

Kuva 30. Hyypiön kaivon renkaat.

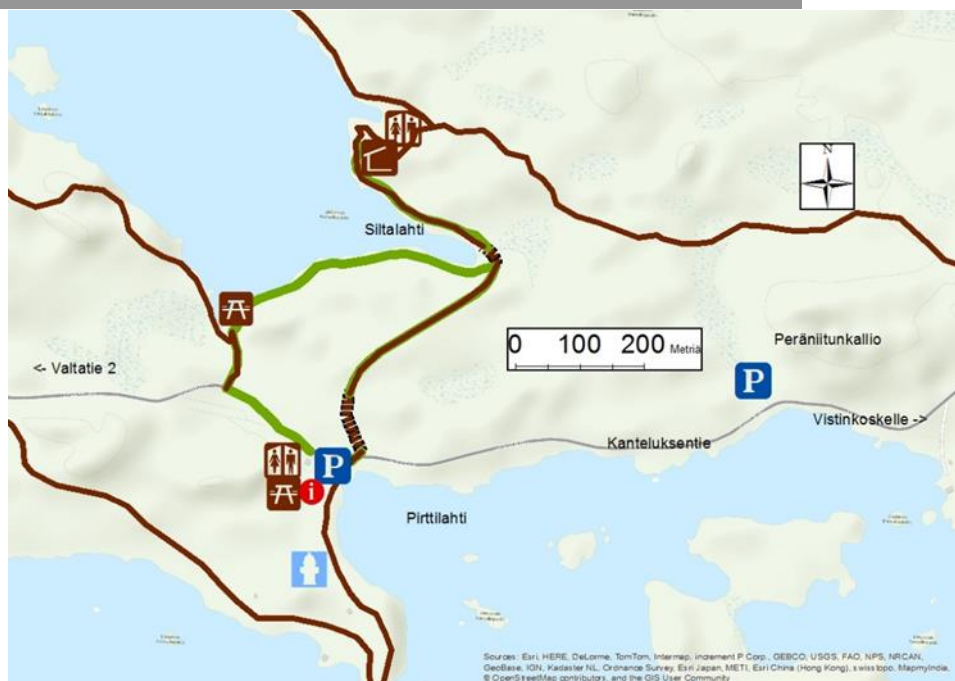
Kuva 31. Sinkkiämpäri roikkuu puun oksasta.

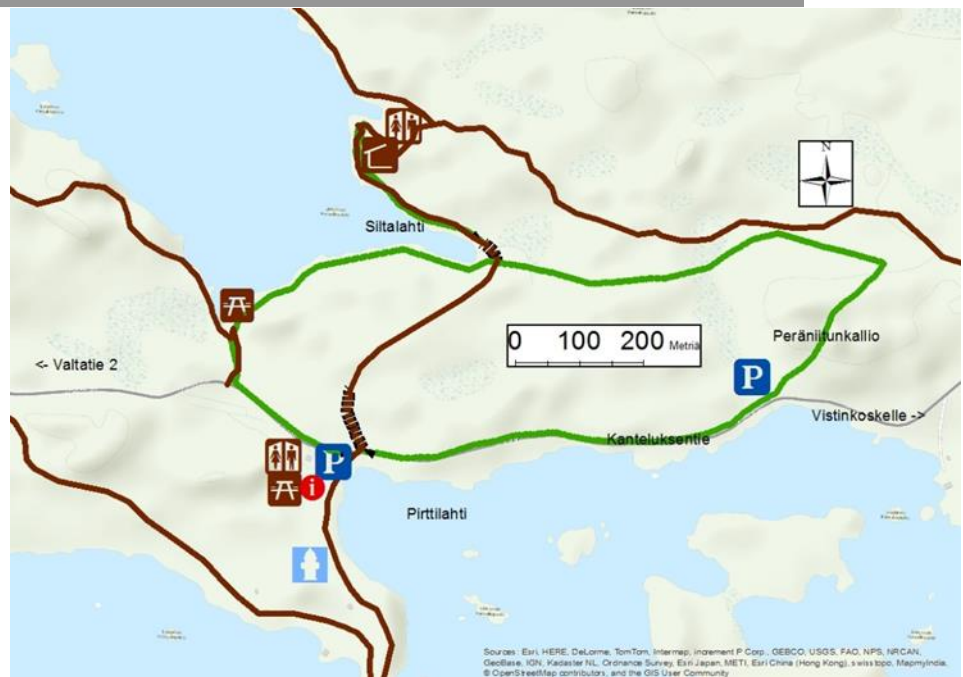
Kyynäränharju jakaa Liesjärven kahtia. Keskellä harjua on silta, jonka alla Liesjärven osat yhtyvät. Kyynäränharju on jo itsessään mielenkiintoinen kohde. Matkaa Pirttilahdelta on vain kilometrin verran Kopinlahteen.

4.6 Tehtävä reitin jälkeen

Alla on karttapohjia, jonne voi piirtää reitillä kokemiaan elämyksiä. Karttojen alla on kuvia, jotka olisi voitu piirtää reitiltä. Näkyikö reitillä tuttuja kasveja tai eläimiä? Mikä asia jäi mieleen reitillä? Minkä kohteen haluaisin nähdä uudelleen? Mitä kasveja tai eläimiä olet nähnyt jossain muualla aiemmin?

hömötiaisia

kangasvuokkoja

muurahaispesä

pähkinänakkelita

kuivakäymälä eli PuuCee

[illegible]

Kuva 32. Soukonkorpeen 2014 – 2015 vaihteessa avattava reitin osa

Reittiohje kohteeseen pääsee Valtatie 2:sen kautta. Kopinlahden pysäköintipaikalle on selkeintä kulkea Kansallispuistontien kautta. Kopinlahteen pääsee myös Kansallispuistontietä aiemmasta risteyksestä, Kyynäräntietä pitkin sekä seuraavasta risteyksestä Hennontietä pitkin. Kansallispuistontie on suurempana risteyksenä selkeämpi ja turvallisempi liittyä käyttä. Metsähallituksen suunnitelmissa on rakentaa lähiaikoina Kansallispuistontielle Tammelan portti, jonka myötä liikenne- ja pysäköintijärjestelyt alueella tulevat selkeytymään. Kansallispuistontien risteykseen on haettu oikeutta rakentaa pikavuoropysäkki, jolloin olisi mahdollista kulkea Liesjärven kansallispuistoon julkisilla liikennevälineillä. Kansallispuistontien risteyksessä on suuri pysäköintipaikka sekä pieni katos levähtämistä varten. Kansallispuiston-tietä ajetaan Korteniementielle saakka, sitten käännetään vasemmalle. Kopinlahden pysäköintipaikka (kuva 33) on tien päässä. Kopinlahden pysäköintipaikan osoite on Kansallispuistontie 203, Tammela.

Kohteeseen ei ole mahdollista päästä perille asti julkisilla kulkuvälineillä. Lähin pysäkki on Valtatie 2:sella pikavuoropysäkki Kyynäräntien kohdalla. Kyynäräntie on Valtatie 2:sen varrella, hieman Forssaan päin Kansallispuistontien risteyksestä.

Kopinlahden pysäköintipaikalle mahtuu vähän toistakymmentä henkilöautoa. Viikon-loppuisin ei tahdo riittää tilaa auton pysäköintiin ja on mahdollista, että joutuu jättämään auton tien varteen. PuuCee on pysäköintipaikan laidalla. Reitille mentäessä koivussa on erikoisen suuri pahka, näyttää jonkin eläimen päältä?

Kuva 33. Pirttilahden pysäköintipaikka

Soukonkorven reitti kannattaa kiertää myötä päivään. Silloin korven valo-olosuhteet tulevat parhaimmin oikeuksiinsa. Pysäköintipaikalta lähdetään

kohti Kopinlahtea (kuva 34), jossa on infotaulu ja pöytäryhmä (kuva 35). Kopinlahdessa on mahdollista uida. Paikallinen luontomatkailuyrittäjä tarjoaa vuokralle kanootteja sekä kajakkeja (kuva 36).

Kuva 34. Kopinlahti, Kyynäränharjulle päin.

Kuva 35. Kopinlahti, vasemmalla uimapaikka, keskellä infotaulu, oikealla pöytäryhmä.

Kuva 36. Kopinlahdessa uimapaikan vieressä vuokrattavat kanootit, kajakit.

Matka alkaa muutaman sadan metrin ajan pitkospuilla. Maastossa kasvaa rahkasammalta ja suopursua. Metsässä kasvaa pääasiassa mäntyjä.

Kuva 37. Rahkasammalta ja suopursua.

Reitti on merkitty Hämeen Ilvesreitin keltaisin vinoneliöin sekä valkoisin vinoneliöin (kuva 38). Valkoisia vinoneliöitä seuraamalla pääsee Savilahteen.

Kuva 38. Reittimerkinnot ovat keltaiset ja valkoiset vinoneliöt puiden rungoissa.

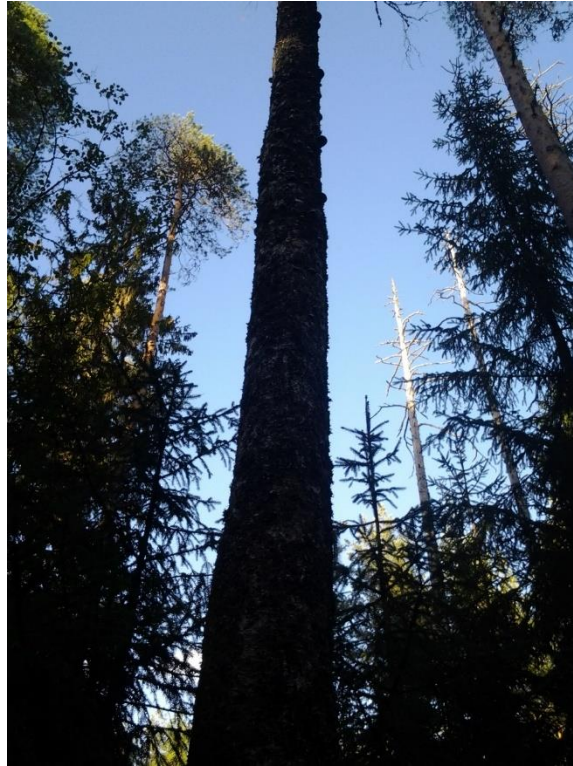
Polku alkaa nousta loivasti ja kääntyy oikealle. Nousun alussa polun oikealla puolella on suuri, komea mänty (kuva 39), joka näyttää siltä kuin se suojelisi polulla kulkijoita.

Kuva 39. Suuri mänty rinteessä heti ensimmäisten pitkospuiden jälkeen.

Kun päästään rinteän laelle, tien vasemmalla puolella on kallio, siirtolohkareita ja koivu (kuva 40), joka on aivan täynnä kääpiä.

Kuva 40. Kääpäinen koivu.

Koivun jälkeen polku haarautuu, kyltti (kuva 41) ohjaa kääntymään vasemmalle kohti Savilahtea. Metsä muuttuu jykeväksi kuusimetsäksi, metsässä on kaunis sammalpeite.

Kuva 41. Opaskyltti Savilahteen.

Polun oikealla puolella on kolmas erikoisen muotoinen puu, aivan käyrä mänty (kuva 42).

Kuva 42. Matkalla kohti Savilahtea polun varrella on käyrä mänty.

Tulee loiva alamäki, mäen alapuolella on parin sadan metrin pituinen matka tukevia pitkospuita. Savilahti alkaa näkyä oikealla, pitkospuiden päättyessä polun vieren on kaatunut mänty, jonka juurakoita voi tutkia läheltä.

Noin 300 metrin päässä on Savilahti. Savilahdessa on nuotiopaikka (kuva 43), pöytäryhmä (kuva 44), puuvaja, PuuCee ja mahdollisuus telttailuun. Savilahden telttailupaikka on valoisassa rinteessä.

Kuva 43. Savilahden nuotio, taustalla näkyy Liesjärvi.

Kuva 44. Näkymä Savilahdesta, pöytäryhmä.

Savilahdesta matka jatkuu kohti Soukonkorpea. Palataan samaa reittiä pitkin Liesjärven rantaa ja käännytään vasemmalle metsään.

Metsä on tiheäkasvuista, näkymä on pelkkiä puiden runkoja. Alkumatkassa on suuria kuusia, jotka ovat kaatuneet myrskyssä. Tiheässä metsän osuudessa rungot ovat aika kapeita. Metsässä kasvaa enimmäkseen kuusta, mäntyä sekä koivua. Polun oikealla puolella on suuri siirtolohkare (kuva 45).

Kuva 45. Siirtolohkare polun varrella.

Metsä on aika valoton, puut kasvavat hyvin tiheässä (kuva 46).

Kuva 46. Tiheä kuusikko polun varrella.

Puiden välistä voi nähdä suuren muurahaispesän (kuva 47) sekä siirtolohkareita.

Kuva 47. Puiden välistä näkyy suuri muurahaispesä.

Kokemus Soukonkorpeen saapumisesta on ainutlaatuinen, (kuva 48), korven kasvit ovat matalia ja valon määrä on huikaiseva tiheän metsäosuuden jälkeen. Soukonkorven ja synkän metsän rajalla voisi olla pöytäryhmä, jossa voisi tarkkailla korpea, sen ääniä ja valoa.

Kuva 48. Soukonkorpeen tullessa valo on erityisen kaunisSammalksuva.

Soukonkorpi on ennallistettua korpea. Korpea kuivattavat ojarakennelmat tukittiin noin 10 vuotta sitten, jonka jälkeen korven ekosysteemi alkoi vähitellen palautua luonnonmukaiseksi. Ojien sulkemisen jälkeen vesi jäi korven maaperään ja sai aikaan ilmiön, jossa vanhat, suuret puut mätänivät juuristaan nopean kosteusolosuhteiden muutoksen takia. Siksi korvessa on tällä hetkellä harvakseltaan suuria puita, suurin osa puista on kaatuneena

metsäpohjassa. Pitkospuiden läheisyydessä on paljon mätäneviä puunrunkoja ja lahottajasieniä ja kääpiä (kuva 49) on mahdollista tarkkailla hyvin läheltä.

Kuva 49. Korvessa on paljon maatuneita puita, on mahdollista nähdä paljon erilaisia lahottajasieniä ja kääpiä.

Korven metsäpohjassa on paljon erilaisia sammaleita, joita pääsee tarkkailemaan läheltä (kuva 50). Valo heijastuu kauniina sammalista, kun korvessa on vähän suuria puita.

Kuva 50. Soukonkorvessa on monenlaisia sammaleita.

Pitkospuut ovat koko korven matkalla, koska metsäpohja on niin märkää ja siinä on paljon pieniä suonsilmiä. Korven osuus on alle puoli kilometriä. Korven osuuden päättyessä on pieni silta, joka ylittää pienen ojan. Myös tähän kohtaan reittiä olisi hyvä tuoda pöytäryhmä, jotta korpea voisi havainnoida. Pöytäryhmä voisi olla hieman korkeammalla, osittain rinteessä,

jotta korkea voisi katsella hieman ylhäältä päin. Pitkospuiden osuus päättyttyä polku nousee loivaan rinteeseen. Metsä on havupuuvoittoista. Metsäpolkua kävellään noin 200 metriä ja saavutaan polkujen risteykseen. Korteniemeen käännettäisiin vasemmalle, reitti jatkuu vasemmalle, takaisin kohti Kopinlahtea.

Reitin osuudella on paljon vuoden 2011 Tapaninmyrskyssä kaatuneita puita (kuva 51). Osa myrskyn kaatamista suurista puista on vielä tukkimassa polkua ja ne tarvitsee kiertää, osan kaatuneista puista pystyy kuitenkin alittamaan tai ylittämään.

Kuva 51. Vuoden 2011 Tapaninmyrsky kaatoi paljon puita Liesjärven kansallispuistossa.

Polulla on pieni kostea kohta, jossa on pitkospuut lyhyellä matkalla. Polku nousee loivaan rinteeseen, nousua on muutama metri. Polun osuus on noin kilometrin pituinen. Tässä polun osuudessa on jälleen suuria kuusia ja mäntyjä ja metsänpohja on kuivahkoa, myös muurahaispesiä voi nähdä.

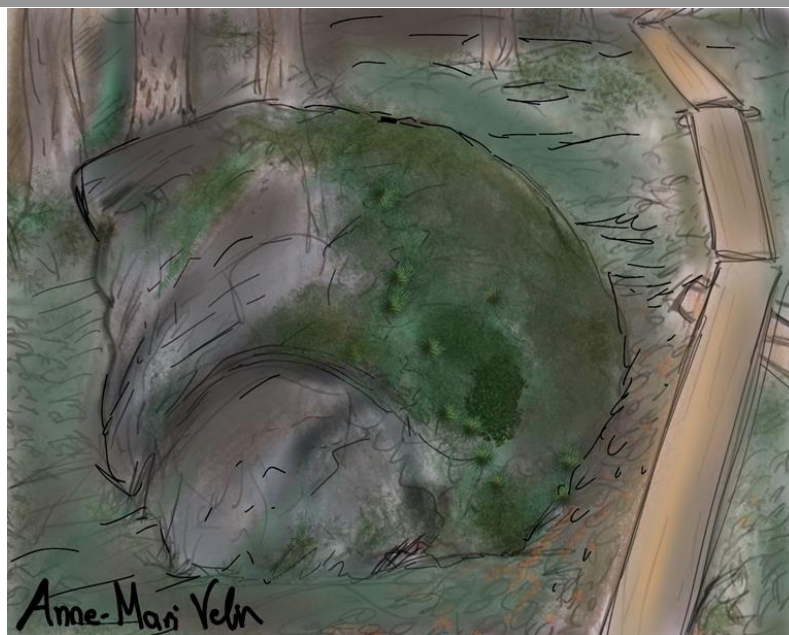
Kuva 52. Reittiehdotus Soukonkorpiin.

5.1 Tehtävä reitillä käymisen jälkeen

Piirrä karttaan kiinnostavia asioita reitiltä. Näitkö lintuja, kaloja, puita tai kasveja, jotka näyttivät erikoisilta? Alla muutama piirros, jotka voisivat olla piirretty reitin havaintojen mukaan.

siirtolohkare

pitkospuita

tiklilintuja

muurahaispesä

6 KEHITYSEHDOTUKSIA REITEILLE

Liikunnan ja luonnossa liikkumisen terveydelliset vaikutukset ovat kaikilla tiedossa. Tammelassa on hienot puitteet ja hyvä valikoima patikointireittejä kaikille ikäryhmille. Erityisen tärkeä ja usein unohdettu ryhmä ovat kuitenkin lapset. Tekemällä pieniä muutoksia patikointireitistöön olisi mahdollista palvella myös tätä unohdettua ryhmää, lapsiperheitä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia.

Tähän suunnitelmaan on kerätty reitin osia, jotka olisivat riittävän helppokulkuisia pienille lapsille. Pieniä rajoituksia tuo Metsähallituksen päätös olla rakentamatta pitkospuita kivennäismaille. Polun pohjien kuluessa tarvitsee poluilla patikoivien pystyä nostelemaan jalkojaan korkealle. Pienille lapsille kovin kuluneet polun osat voivat olla hieman haastavia. Järvimaisema, joka on Liesjärven alueella erityisen hieno, on nähtävissä kaikissa esitetyissä reittiehdotuksissa. Valituissa reiteissä on paljon pieniä kauniita yksityiskohtia, jotka tekevät reitit mielenkiintoisiksi.

6.1 Kartat

Koska paikalliset asukkaat eivät ole löytäneet kotiseutunsa hienoja ja toimivia patikointireittejä kovin laajalti, tulisi keksiä tapoja, joilla tiedot olisivat helpommin tavoitettavissa. Karttojen saaminen tavoitettaviksi voisi toimia parhaiten kunnan kotisivujen kautta. Hyviä ratkaisuja voisivat olla sähköiset kartat sekä blogimuotoinen toteutus. Sähköisiin karttoihin saisi lisäarvoa liittämällä niihin ympäristöön liittyviä tietoiskuja esimerkiksi QR-koodin avulla. Tammelan kunnan koti-sivuilta suoraan älylaitteisiin

ladattavien sähköisten karttojen tekemiseen pitäisi löytää yhteistyökumppani, jolla on tietotaitoa ja ohjelmistoja, joilla sähköiset karttatoteutukset tehdään.

Reiteillä voisi olla kylttejä, joihin on tallennettu QR-koodi. Patikoijat voisivat hakea älypuhelimillaan ja tableteillaan suoraan tietoa reitillä olevista kasveista ja luonnonilmiöistä koodin ohjaamalta nettisivustolta. Tämän tyyppisiä ilmiöitä voisivat olla puissa olevat kääpäsienet, Soukonkorven ennallistaminen ja jääkaudella muodostuneista harjuista ja siirtolohkareista.

Blogit voivat olla matkakertomuksia koetuista suurista ja pienistä elämyksistä reittien varrella tai ne voivat olla päiväkirjanomaisia. Mikäli blogikirjoituksia voisivat kirjoittaa reittien käyttäjät, olisi mahdollista jakaa miellyttäviä kokemuksia. Kasvatuksellisesti blogin kautta tapahtuva karttatietojen jako voisi olla myös hyvä asia. Luontotietämys lisääntyy, kun pääsee tutustumaan muiden patikoijien havaintoihin. Esimerkiksi blogger-palvelu on veloitukseton, helppokäyttöinen ja visuaalisesti hyvä eikä sen kautta luotavaan blogikirjoitussivuun tarvita muuta kuin käytössä oleva gmail-osoite.

Paperisten karttojen jakaminen on haasteellista. Erityisesti kun nykyisin lähes kaikilla on mahdollisuus tulostaa omiin tarpeisiinsa sopivaa materiaalia kotonaan. Paperisia karttoja voisi toki jakaa tapahtumissa, joihin lapsiperheet osallistuvat.

Laminoidut tai muutoin säänkestävällä pinnoitteella varustetut A4-kokoiset kartat voisivat olla hyviä maastossa mukana. Niiden ylläpitäminen vaatii resursseja ja työvoimaa; pitää olla paikka, josta käsin karttoja voisi jakaa. Huolimattomuus ja ilkivalta voisivat tuottaa haasteita, hyvin järjestettynä palveluna laminoidut kartat olisivat mainio apuväline maastossa kulkemiseen ja ympäristön hahmottamiseen. Karttoille voisi olla varattuna Pirttilahdessa ja Kopinlahdessa infotaulun vieressä laatikko, josta karttoja voisi lainata ja johon reitiltä poistuessa voisi kartan palauttaa.

6.2 Markkinointi

Monet alueen opiskelijat, kuten Forssan Ammatti-Instituutin merkonomiopiskelijat voisivat olla hyvänä apuna tiedottamiseen ja markkinointiin tapahtumissa. Myös muut opiskelijat, kuten sairaanhoidon ja kestävän kehityksen opiskelijat voisivat osallistua tapahtumien järjestelyyn ja markkinointiin omilla teemoillaan, joita voisi hyvin niveltää patikoinnin terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmiin.

Hyviä tilaisuuksia markkinointiin ovat kaikki paikalliset tapahtumat, kuten kunnan oman alueen tapahtumat esimerkiksi makkaramarkkinat, toripäivät, lasten maatalousnäyttelyt sekä ja lähikaupungeissa pidettävät hyvinvointimessut ja vastaavat tapahtumat.

Paitsi hyvinvointia nykyisille asukkaille – erityisesti lapsille, lisäävät monipuoliset palvelut koko seudun vetovoimaisuutta. Lapsia huomioonottavat palvelut kunnassa lisäävät kunnan kiinnostavuutta alueelle muuttota suunnitelevien perheiden piirissä.

6.3 Reittien parannusehdotukset ja ylläpito

Siltalahden läheisyydessä on paljon polkuja ja vanhoja metsätienpohjia, jotka olisivat helposti otettavissa käyttöön. Mikäli olisi mahdollista kulkea lenkki sen sijaan, että kulkisi samoja reittejä paluumatkalla, olisi patikointiretki huomattavasti elämyksellisempi ja antoisampi patikoijille.

Molemmissa kohdepaikoissa oli sama ongelma pysäköintitiloissa: pysäköintitilat eivät ole nykyisille käyttäjämäärille riittävän kokoisia viikonloppuisin, kun ihmisiä on paljon liikkeellä. Viikolla tätä ongelmaa ei esiinny nykyisillä käyttäjämäärillä. Mikäli halutaan saada lisää patikointireiteille käyttäjiä, olisi hyvä, jos pysäköintitiloja voisi laajentaa tai tehdä uusia pysäköintipaikkoja. Tilavat pysäköintitilat ovat myös tärkeitä turvallisuuden näkökulmasta. Kansallispuistontien alussa on riittävän suuri pysäköintialue. Mikäli on liikkeellä pienten lasten kanssa, ei autoa kuitenkaan voi jättää niin kauas kohteesta muutoin kuin pyöräilyretkelle lähdettäessä.

Pöytäryhmiä saisi olla paljon enemmän, erityisesti paikoissa, joissa voisi istuessaan katsoa järvimaisemaa sekä molemmilla puolilla Soukonkorpea. Korven kasvustosta heijastava valo jo itsessään on nähtävyys, mikäli sitä voisi viipyä ihailemaan pöydän ääressä istuen, vaikkapa samalla eväitä nauttien, toisi se lisäarvoa patikointiretkelle. Pöytäryhmiä tulisi olla myös lasten mittasuhteille tehtynä. Kaksi pöytäryhmää voisi olla hyvä ratkaisu kaikkiin paikkoihin, joissa jo nyt on pöytäryhmä eli Tapolanjärven rantaan, Kopinlahteen sekä Savilahden.

Savilahdessa oleva nuotiopaikka ja pöytäryhmä ovat siistissä kunnossa. Siltalahden nuotiopaikka sen sijaan on erittäin epäsiisti tultuaan jo käyttökänsä päähän. Siltalahden nuotiopaikka on hienolla paikalla, mutta alue on aika pieni, laavu olisi nykyisen nuotiopaikan sijasta toimivampi ratkaisu. Myös Kopinlahdessa voisi olla laavu, jossa voisi sytyttää nuotion ja levähtää Kopinlahden rantaa ihaillen. Kopinlahden laavu palvelisi sekä Kynäränharjulla Pirttilahdesta päin tulevia sekä Soukonkorvessa vierailuvia patikoijia.

Saniteettitilat sekä puuvarastot olivat epäsiistejä ulkopinnoiltaan. Sisätilat olivat siistejä, joskin hyvin hämäriä. Esimerkiksi pieni osa katosta tai seinässä katonrajalla valokatetta voisi tuoda valoa kuivakäymälään. Vihertynyt puupinta ei kutsu käyttämään palveluita (kuva 53). Erityisesti henkilöt, jotka eivät ole aiemmin käyttäneet kuivakäymälää, voivat kokea epäsiistin ulkopinnan luotaantyöntäväksi.

Siltalahden ja Savilahden rannoilla on paljon lehtipuukasvustoa. Rannan pusikot estävät rantamaiseman katselemisen niillä osin, joilla polku kulkee rannan välittömässä läheisyydessä. Lehtipuita tulisi karsia rannoista, jotta

näkymät järvelle avautuisivat. Reiteillä on paljon myrkyn kaatamia puita, jotka tulisi poistaa reitillä kulun helpottamiseksi. Tällaisia puita on erityisen paljon Korteniemestä Kopinlahteen kuljettaessa. Siltasaaren luonnonpolulla on kaksi vahvaa kuusikkoa, jotka ovat tukkineet polun sekä muutamia suuria myrskyn kaatamia puita, jotka estävät polulla kulkemisen.

Kuva 53. Kuivakäymälä Savilahdessa ei ole erityisen kutsuvan näköinen.

6.4 Yhteistyökumppanit

Tammelan kunnalla on monia yhteistyökumppaneita, joiden kanssa voi kehittää sekä toteuttaa muutoksia Liesjärven alueen patikointireittejä, Metsähallitus on näistä keskeisessä asemassa. Yhteistyössä voisi saada pieniä, mutta reittien käytölle merkittäviä parannuksia aikaan. Tärkeitä kumppaneita ovat myös reittejä ylläpitävä yrittäjä sekä Hämeen Liitto ja kyläyhdistykset, seudulla olevat koulut ja urheiluseurat ja kyläyhdistykset.

Tammelalaiset uudet luontopalveluyrittäjät, Erärenki, ja Vihreät Tassut ovat toimineet vasta vähän aikaa. Tästä johtuen toimintatavat eivät ole vielä vakiintuneet ja kyseiset yritykset ovat hyvin avoimia ja yhteistyöhaluisia kehittämään palveluitaan Tammelan kunnan kanssa yhteistyössä – asiakkaiden eli tässä tapauksessa Tammelalaisten lapsiperheiden parhaaksi. Mainitut yrittäjät ovat kiinnostuneita kehittämään kaikkia keinoja, jotta saisivat elävöitettyä luonnossa liikkumista ja patikointia. Yrittäjien tuottamien palveluiden maksullisuus voi olla osalle perheitä este, mutta siihen voisi kehittää esimerkiksi esikoulua käyvien lasten perheille jonkinlainen liikuntapassi ja -seteli, johon kunta voisi osallistua pienellä taloudellisella tuella.

LÄHTEET

Valokuvat ja teemakartat Eija-Liisa Lehto

Piirroksat: Anne-Mari Velin

Metsähallitus, Liesjärven hoito- ja käyttösuunnitelma. Lainattu 15.11.2014 <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/SiteAttachments/Liesjarvenhoitojakayttosuunnitelmanlausuntoversio.pdf>.

Metsähallituksen retkikohteiden kulkuyhteydet. Lainattu 15.12.2014 <http://www.luontoon.fi/liesjarvi/kartatjakulkuyhteydet#liesjarvenpy-sakointi>.

Metsähallitus, Liesjärvi-esite Lainattu 15.11.2014 <http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/liesjarvifin.pdf>.

Oulun Infokartta Oy:n maastokartta, taustakartta ja ortoilmakartta Hämeen Ilvesreitin retkeilyreiteistä. Lainattu 25.11.2014 <http://infogis.info-kartta.fi/infogis-hame/>.

Suomen Ympäristöministeriö, jokamiehen oikeudet. Lainattu 15.12.2014 [http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Esitteet/Jokamiehenoikeudet_esite\(4450\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Esitteet/Jokamiehenoikeudet_esite(4450))

